

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання практичних занять з дисципліни

«Регіональна економіка»

для студентів спеціальності

076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

першого (бакалаврського) рівня усіх форм навчання

Харків
НТУ «ХПІ»

2021

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання практичних занять з дисципліни

«Регіональна економіка»

для студентів спеціальності

076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

першого (бакалаврського) рівня усіх форм навчання

Затверджено
редакційно-видавничою
радою університету,
протокол № 2 від 29.06.2021 р.

Харків
НТУ «ХП»
2021

Методичні вказівки до виконання практичних занять з дисципліни «Регіональна економіка» для студентів спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» першого (бакалаврського) рівня усіх форм навчання / уклад.: О. Б. Білоцерківський, О. Є. Шапран. – Харків : НТУ «ХП», 2021. – 80 с.

Укладачі: О. Б. Білоцерківський
О. Є. Шапран

Рецензент І. І. Соснов

Кафедра підприємництва, торгівлі та експертизи товарів

ВСТУП

Сучасний етап світового розвитку характеризується підвищенням ролі регіонів у складі національних економік країн. Тому глобалізація світової економіки, розвиток економіки України та її регіонів у ринкових умовах, адміністративна реформа та надання більшої самостійності територіям, зв'язок між особливостями розвитку регіонів та конкурентоспроможністю держави обумовлюють актуальність та необхідність вивчення регіональної економіки.

Метою дисципліни «Регіональна економіка» є формування знань щодо теоретичних і практичних засад територіальної організації продуктивних сил України, сучасного стану та напрямів регіонального розвитку економіки, механізми та закономірності функціонування економіки, а також економічного мислення.

У цих методичних вказівках розглянуто основні числові методи, які застосовуються в дисципліні «Регіональна економіка». Кожен розділ присвячений окремій темі дисципліни. Всі розділи побудовані однаково: спочатку викладаються необхідні теоретичні відомості, потім докладно розглядається хід розв'язання задач, наприкінці кожного розділу наведено варіанти індивідуальних домашніх завдань. Варіанти завдань студент вибирає за останньою цифрою номера прізвища у журналі групи.

Ці методичні вказівки не замінюють підручників з регіональної економіки. Теоретичні основи викладаються у стислому вигляді. Даються тільки ті відомості, які необхідні безпосередньо для розв'язання задач. Для більш детального вивчення матеріалу рекомендуються такі навчальні видання [1–4].

Тема 1. СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

З погляду формування регіональної економічної політики головними проблемами є наявність слаборозвинутих (відсталих), депресивних та прикордонних регіонів (областей).

Слаборозвинуті регіони традиційно мають низький рівень життя порівняно з більшістю регіонів країни. Регіони цієї групи перебувають у стані застою. Для них характерні слаборозвинуті галузева структура, науково-технічний потенціал, соціальна сфера, політичні, етнічні та екологічні проблеми. Виробництво ВВП на душу населення менше 50 % від середнього по країні, такий самий розмір грошових доходів. В основному такі регіони розміщено на периферії.

Депресивні регіони – це локальні утворення, в яких з економічних, політичних, соціальних, екологічних та інші причин перестають діяти стимули саморозвитку. Тут немає підстав розраховувати на самостійний вихід із кризової ситуації. Депресивними треба вважати регіони, в межах яких темпи спаду виробництва, рівня життя, зростання негативних тенденцій у сфері зайнятості, демографії, соціальних послуг тощо вищі за макрорегіональні та загальнодержавні. Ці райони могли втратити своє економічне значення в результаті різних причин: зменшення попиту на промислову продукцію, зниження конкурентоспроможності, вичерпання мінерально-сировинних ресурсів, погіршення геологічних умов тощо. Особливістю депресивності територій є зменшення чисельності населення, яке нині відбувається фактично у всіх поселеннях України.

Прикордонні регіони відіграють важливу роль у гарантуванні безпеки, міжнародного співробітництва та організації прикордонної торгівлі. Поняття «прикордонний регіон» означає, що територія, яка до нього належить, перебуває під впливом державного кордону. Проблемність (перспективність) прикордонних регіонів визначається в основному особливістю і характером сусідства. Якщо немає можливостей для масштабного співробітництва, то ці регіони стають периферійними і, відповідно, відстають від інших в економічному розвитку.

Користуючись даними і розрахунками проведеними в табл. 1.1–1.3, та на підставі інших джерел інформації визначити, чи є в Україні відсталі та депресивні регіони (навести аналіз). Поряд із цим необхідно вказати, до яких економічних районів належать визначені відсталі та депресивні регіони (області). Також слід зазначити прикордонні області України і визначити рівень та проблеми їхнього розвитку.

Таблиця 1.1 – Виробництво ВВП на душу населення

Регіон, область, місто	грн			%			%		
	20__р.	20__р	20__р.	20__р.	20__р.	20__р.	20__р.	20__р.	20__р.
Україна				100,0	100,0	100,0	100,0		
Вінницька							100,0		
Волинська							100,0		
Дніпропетровська							100,0		
Донецька							100,0		
Житомирська							100,0		
Закарпатська							100,0		
Запорізька							100,0		
Івано-Франківська							100,0		
Київська							100,0		
Кіровоградська							100,0		
Луганська							100,0		
Львівська							100,0		
Миколаївська							100,0		
Одеська							100,0		
Полтавська							100,0		
Рівненська							100,0		
Сумська							100,0		
Тернопільська							100,0		
Харківська							100,0		
Херсонська							100,0		
Хмельницька							100,0		
Черкаська							100,0		
Чернівецька							100,0		
Чернігівська							100,0		
м. Київ							100,0		

Таблиця 1.2 – Заробітна плата на одного штатного працівника

Регіон, область, місто	грн			%			%		
	20__р.	20__р.	20__р.	20__р.	20__р.	20__р.	20__р.	20__р.	20__р.
Україна				100,0	100,0	100,0	100,0		
Вінницька							100,0		
Волинська							100,0		
Дніпропетровська							100,0		
Донецька							100,0		
Житомирська							100,0		
Закарпатська							100,0		
Запорізька							100,0		
Івано-Франківська							100,0		
Київська							100,0		
Кіровоградська							100,0		
Луганська							100,0		
Львівська							100,0		
Миколаївська							100,0		
Одеська							100,0		
Полтавська							100,0		
Рівненська							100,0		
Сумська							100,0		
Тернопільська							100,0		
Харківська							100,0		
Херсонська							100,0		
Хмельницька							100,0		
Черкаська							100,0		
Чернівецька							100,0		
Чернігівська							100,0		
м. Київ							100,0		

Таблиця 1.3 – Інвестиції в основний капітал на одну особу за регіона-

МИ

Регіон, область, місто	грн			%			%		
	20__р.	20__р.	20__р.	20__р.	20__р.	20__р.	20__р.	20__р.	20__р.
Україна				100,0	100,0	100,0	100,0		
Вінницька							100,0		
Волинська							100,0		
Дніпропетровська							100,0		
Донецька							100,0		
Житомирська							100,0		
Закарпатська							100,0		
Запорізька							100,0		
Івано-Франківська							100,0		
Київська							100,0		
Кіровоградська							100,0		
Луганська							100,0		
Львівська							100,0		
Миколаївська							100,0		
Одеська							100,0		
Полтавська							100,0		
Рівненська							100,0		
Сумська							100,0		
Тернопільська							100,0		
Харківська							100,0		
Херсонська							100,0		
Хмельницька							100,0		
Черкаська							100,0		
Чернівецька							100,0		
Чернігівська							100,0		
м. Київ							100,0		

Тема 2. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ

Задача 2.1. Визначити зміну валової продукції промисловості під впливом зміни чисельності працівників та продуктивності праці. Чисельність працівників у базовому році становила 12 млн осіб, у розрахунковому році вона зростає на 2 %, продуктивність праці в базовому році досягала 25 тис. грн, у розрахунковому році вона зростає на 3 %.

Задача 2.2. Визначити зміну валової продукції промисловості під впливом зміни чисельності працівників та продуктивності праці. Чисельність працівників у базовому році становила 17 млн осіб, у розрахунковому році вона зростає на 3 %, продуктивність праці в базовому році досягала 29 тис. грн, у розрахунковому році вона зростає на 5 %.

Методичні вказівки

Вплив продуктивності праці на динаміку валової продукції промисловості визначається за формулою

$$\pm\Delta ВП_{пр.} = Ч_6 \cdot ПрП_p - Ч_6 \cdot ПрП_6, \quad (2.1)$$

де $\pm\Delta ВП_{пр.}$ – зміна валової продукції промисловості за рахунок зміни продуктивності праці; $Ч_6$ – чисельність працівників у промисловості в базовому році, осіб; $ПрП_p$, $ПрП_6$ – продуктивність праці у промисловості в базовому та розрахунковому році відповідно.

Зміна валової продукції галузі під впливом зміни чисельності працівників розраховується за формулою

$$\pm\Delta ВП_ч = Ч_p \cdot ПрП_6 - Ч_6 \cdot ПрП_6, \quad (2.2)$$

де $Ч_p$ – чисельність працівників у промисловості в розрахунковому році, осіб.

Задача 2.3. Визначити показники використання основних виробничих засобів промислових підприємств Харківського регіону на основі даних, наведених у табл. 2.1. Необхідно зробити обґрунтовані висновки відносно оптимального місця розміщення продуктивних сил.

Таблиця 2.1 – Вихідні дані до задачі 2.3

Місцезнаходження підприємства	Річний випуск продукції в оптових цінах, тис. грн	Середньорічна вартість основних виробничих фондів, тис. грн	Чисельність працюючих, осіб
м. Ізюм	650	1 250	230
м. Куп'янськ	630	2 300	195
м. Лозова	400	1 500	170
м. Чугуїв	550	1 000	210

Задача 2.4. ВВП по регіону становить 12 млрд. грн, основні виробничі засоби в промисловості регіону дорівнюють 8 млрд. грн, чисельність працівників у промисловості становить 1,1 млн осіб, проміжне споживання дорівнює 47 % ВВП промисловості. За наведеними даними необхідно розрахувати: фондівдачу; фондомісткість; фондоозброєність; продуктивність праці; матеріаломісткість.

Методичні вказівки

Фондомісткість (ФМ), фондоозброєність (ФО), фондівдача (ФВ) та продуктивність праці (ПП) розраховуються за такими формулами:

$$\text{ФМ} = \text{ВОФ} / Q_{\text{пр}}, \quad (2.3)$$

$$\text{ФО} = \text{ВОФ} / Ч, \quad (2.4)$$

$$\text{ФВ} = Q_{\text{пр}} / \text{ВОФ}, \quad (2.5)$$

$$\text{ПП} = Q_{\text{пр}} / Ч, \quad (2.6)$$

де ВОФ – вартість основних фондів, грн; ПП – продуктивність праці, грн / особа; $Q_{\text{пр}}$ – ВВП промисловості, млрд грн; Ч – чисельність працівників у промисловості, осіб.

Валовий внутрішній продукт промисловості розраховується за формулою

$$\text{ВВП}_{\text{п}} = \text{ВП}_{\text{пр.}} - \text{ПС}, \quad (2.7)$$

де $\text{ВВП}_{\text{п}}$ – валовий внутрішній продукт промисловості, млрд грн; $\text{ВП}_{\text{пр.}}$ – валова продукція промисловості, млрд грн; ПС – проміжне споживання промисловості, млрд грн.

Завдання 2

Задача 2.5. Розрахувати рівень матеріаломісткості валової продукції регіону, абсолютну та відносну економію матеріальних витрат у прогностному році за наступними даними:

- ✓ валова продукція промисловості регіону в базовому році дорівнювала 21 млрд. грн;
- ✓ темп приросту валової продукції промисловості регіону у прогностному році становитиме 4 %;
- ✓ питома вага матеріальних витрат у валовій продукції промисловості в базовому році – 42 %;
- ✓ у прогностному році передбачається зниження матеріаломісткості валової продукції на 1,7 %.

Методичні вказівки

Розрахунок *матеріаломісткості* варто вести в такій послідовності:

- визначити валову продукцію промисловості у прогностному році;
- розрахувати розмір матеріальних витрат у базовому році;
- визначити матеріаломісткість продукції у базовому році;
- визначити матеріаломісткість продукції прогностного року;
- розрахувати абсолютну та відносну економію матеріальних витрат у прогностному році.

Тема 3. ВПЛИВ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НА ЕКОНОМІЧНЕ РАЙОНУВАННЯ УКРАЇНИ

Задача 3.1. Основою для оцінки природно-ресурсного потенціалу, його структури, забезпеченості ним є нижченаведені дані (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Потенціал природних ресурсів України

Країна, регіон, область	Площа, тис. км ²	Потенціал ресурсів, млрд грн						
		мінеральних	земельних	водних	лісових	рекреаційних	фауністичних	сумарний
Україна								
АР Крим	26,1	321,0	618,3	1251,1	57,1	950	9,05	
Вінницька	26,5	4,06	187,6	1535,3	68,8	99,2	9,22	
Волинська	20,1	8,7	164,6	503,9	148,3	84,0	3,73	
Дніпропетровська	31,9	4051,2	281,0	1254,8	20,2	252,8	21,1	
Донецька	26,5	4807,9	320,1	1110,1	29,0	331,9	8,17	
Житомирська	29,8	86,0	249,7	939,0	197,8	87,8	10,31	
Закарпатська	12,8	40,6	418,2	257,2	231,7	379,6	1,08	
Запорізька	27,2	429,7	422,5	1048,0	13,9	178,9	13,79	
Івано-Франківська	13,9	90,4	406,2	294,2	214,9	212,0	1,61	
Київська	28,1	81,1	265,1	1278,6	118,8	395,4	10,98	
Кіровоградська	24,6	177,2	195,1	1155,3	26,1	78,6	10,19	
Луганська	26,7	3498,4	321,4	655,6	40,2	216,8	9,04	
Львівська	21,8	458,1	460,7	594,1	224,9	290,1	3,56	
Миколаївська	24,6	44,6	366,0	1050,2	7,1	92,2	15,2	
Одеська	33,3	36,5	222,6	1437,4	26,1	270,4	9,6	
Полтавська	28,8	217,6	210,5	1301,2	56,2	103,4	21,86	
Рівненська	20,1	47,5	156,2	522,5	153,3	63,2	7,12	
Сумська	23,8	48,5	227,4	932,1	109,0	95,3	15,36	
Тернопільська	13,8	14,1	154,7	852,0	53,0	61,3	1,76	
Харківська	31,4	326,5	264,8	1265,1	90,2	354,5	14,25	
Херсонська	28,5	25,6	359,3	1059,3	15,9	100,9	18,65	
Хмельницька	20,6	50,1	198,3	1045,9	54,7	86,3	5,21	
Черкаська	20,9	94,3	204,9	1092,2	74,1	133,9	14,47	
Чернівецька	8,1	35,5	125,4	342,8	86,1	94,1	1,47	
Чернігівська	31,9	212,8	254,7	1168,4	132,4	188,8	18,94	

Використавши наведені дані, необхідно:

1) розрахувати сумарний природно-ресурсний потенціал та його структуру в розрізі областей. Відомості подати в табл. 3.2.

Таблиця 3.2 – Структура природно-ресурсного потенціалу, %

Країна, регіон, область	Потенціал ресурсів, млрд. грн							Ресурсозабезпеченість, млн грн/км ²
	мінеральних	земельних	водних	лісових	рекреаційних	фауністичних	сумарний	
Україна								
АР Крим								
Вінницька								
Волинська								
Дніпропетровська								
Донецька								
Житомирська								
Закарпатська								
Запорізька								
Івано-Франківська								
Київська								
Кіровоградська								
Луганська								
Львівська								
Миколаївська								
Одеська								
Полтавська								
Рівненська								
Сумська								
Тернопільська								
Харківська								
Херсонська								
Хмельницька								
Черкаська								
Чернівецька								
Чернігівська								

2) розрахувати ресурсозабезпеченість (вартість сумарного потенціалу, яка припадає на 1 км² загальної території області) областей і виділити області з найбільшим і найменшим природно-ресурсним потенціалом і окремими видами ресурсів;

- 3) виділити області з приблизно подібною структурою природно-ресурсного потенціалу, об'єднати їх в економічні райони зі своїми назвами;
- 4) дати загальну оцінку ресурсозабезпеченості областей.

На основі проведеного аналізу слід дати коротку письмову характеристику сучасного стану природно-ресурсного потенціалу України і областей, звернувши увагу на наявні відмінності між областями.

Завдання 3

Задача 3.2. На основі даних табл. 3.1 необхідно розрахувати:

- 1) сумарний природно-ресурсний потенціал та його структуру в регіонах за чотирма варіантами економічного районування України;
- 2) ресурсозабезпеченість економічних районів за чотирма варіантами економічного районування України.

Нижче наведено чотири варіанти економічного районування з переліком районів (регіонів) та областей, які до них входять (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Ресурсний потенціал запропонованих варіантів економічного районування України

Регіон, область	Потенціал ресурсів, млрд грн						сумарний
	мінеральних	земельних	водних	лісових	рекреаційних	фауністичних	
1	2	3	4	5	6	7	8
Варіант 1 (номер у журналі групи: 1, 5, 9)							
I. Донецький							
1. Донецька							
2. Луганська							
II. Придніпровський							
1. Дніпропетровська							
2. Запорізька							
III. Північно-Східний							
1. Полтавська							
2. Сумська							
3. Харківська							

Продовження табл. 3.3

1	2	3	4	5	6	7	8
IV. Центрально-Подільський							
1. Київська							
2. Житомирська							
3. Чернігівська							
V. Причорноморський							
1. АР Крим							
2. Херсонська							
3. Миколаївська							
4. Одеська							
VI. Карпатський							
1. Львівська							
2. Івано-Франківська							
3. Закарпатська							
4. Чернівецька							
VII. Подільський							
1. Тернопільська							
2. Хмельницька							
3. Вінницька							
VIII. Центрально-Український							
1. Черкаська							
2. Кіровоградська							
IX. Західно-Поліський							
1. Волинська							
2. Рівненська							
Варіант 2 (номер у журналі групи: 2, 6, 10)							
I. Центральний							
1. Київська							
2. Житомирська							
3. Чернігівська							
4. Вінницька							
5. Черкаська							
II. Західний							
1. Волинська							
2. Рівненська							
3. Львівська							
4. Тернопільська							
5. Хмельницька							
6. Івано-Франківська							
7. Закарпатська							
8. Чернівецька							

Продовження табл. 3.3

1	2	3	4	5	6	7	8
III. Північно-Східний							
1. Полтавська							
2. Сумська							
3. Харківська							
IV. Східний							
1. Донецька							
2. Луганська							
V. Центрально-Східний							
1. Дніпропетровська							
2. Запорізька							
3. Кіровоградська							
VI. Південний							
1. АР Крим							
2. Херсонська							
3. Миколаївська							
4. Одеська							
Варіант 3 (номер у журналі групи: 3, 7, 11)							
I. Центрально-Український							
1. Київська							
2. Житомирська							
3. Чернігівська							
4. Черкаська							
5. Кіровоградська							
II. Донбас та Нижнє Придніпров'я							
1. Донецька							
2. Луганська							
3. Дніпропетровська							
4. Запорізька							
III. Слобідська Україна							
1. Полтавська							
2. Сумська							
3. Харківська							
IV. Причорноморський							
1. АР Крим							
2. Херсонська							
3. Миколаївська							
4. Одеська							

Продовження табл. 3.3

1	2	3	4	5	6	7	8
V. Західноукраїнський							
1. Волинська							
2. Рівненська							
3. Львівська							
4. Тернопільська							
5. Хмельницька							
6. Вінницька							
7. Ів.-Франківська							
8. Закарпатська							
9. Чернівецька							
Варіант 4 (номер у журналі групи: 4, 8, 12)							
I. Донецький							
1. Донецька							
2. Луганська							
II. Придніпровський							
1. Дніпропетровська							
2. Запорізька							
3. Кіровоградська							
III. Східний							
1. Полтавська							
2. Сумська							
3. Харківська							
IV. Центральний							
1. Київська							
2. Черкаська							
V. Поліський							
1. Волинська							
2. Рівненська							
3. Житомирська							
4. Чернігівська							
VI. Подільський							
1. Вінницька							
2. Тернопільська							
3. Хмельницька							
VII. Причорноморський							
1. АР Крим							
2. Миколаївська							
3. Одеська							
4. Херсонська							

Закінчення табл. 3.3

1	2	3	4	5	6	7	8
VIII. Карпатський							
1. Львівська							
2. Закарпатська							
3. Івано-Франківська							
4. Чернівецька							

Таблиця 3.4 – Розрахунок ресурсозабезпеченості економічних районів згідно варіантами економічного районування України

Регіон (економічний район)	Сумарний ресурсний потенціал, млрд. грн	Площа, тис. км ²	Ресурсозабезпеченість, млн грн / км ²
Варіант 1 (номер у журналі групи: 1, 5, 9)			
I. Донецький			
II. Придніпровський			
III. Північно-Східний			
IV. Центрально-Подільський			
V. Причорноморський			
VII. Подільський			
VIII. Центрально-Український			
IX. Західно-Поліський			
Варіант 2 (номер у журналі групи: 2, 6, 10)			
I. Центральний			
II. Західний			
III. Північно-Східний			
IV. Східний			
V. Центрально-Східний			
VI. Південний			
Варіант 3 (номер у журналі групи: 3, 7, 11)			
I. Центрально-Український			
II. Донбас та Нижнє Придніпров'я			
III. Слобідська Україна			
IV. Причорноморський			
V. Західноукраїнський			
Варіант 4 (номер у журналі групи: 4, 8, 12)			
I. Донецький			
II. Придніпровський			
III. Східний			
IV. Центральний			
V. Поліський			
VI. Подільський			
VII. Причорноморський			
VIII. Карпатський			

Задача 3.3. На контурній карті (рис. 3.1) зобразити економічні райони за: Ф. Заставним, В. Поповкіним, М. Пістуном, Є. Качаном.

Рисунок 3.1 – Контурна карта України

Тема 4. РОЗРАХУНОК ІНДЕКСУ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ ТА КОЕФІЦІЄНТА МІЖРАЙОННОЇ (МІЖОБЛАСНОЇ) ТОВАРНОСТІ

4.1. Розрахунок індексу спеціалізації

Задача 4.1. Питома вага вартості виробництва продукції машинобудування в усій промисловості Харківської області у січні–липні 2011 року становила 19,2 %, а частка виробництва такої продукції у країні становила 11,5 %. Розрахуйте індекс рівня спеціалізації даної продукції у Харківській області.

Задача 4.2. Необхідно визначити, які з перелічених нижче галузей промисловості є галузями спеціалізації Львівської області. Відомо, що в Україні загальний обсяг реалізованої промислової продукції за січень–травень 2011 року склав 436 527,7 млн грн, а у Львівській області – 9 136,5 млн грн. Вихідні дані про обсяги реалізації промислової продукції за видами діяльності за січень–травень 2011 року подано у табл. 4.1.

Таблиця 4.1 – Вихідні дані для розрахунків за період січень–травень 2011 року

Види діяльності	Обсяг реалізованої промислової продукції підприємств, млн грн	
	в Україні	у Львівській області
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	60 029,4	2 427,5
Легка промисловість	2 890,0	311,05
Виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення	29 928,2	440,4

Методичні вказівки

Індекс рівня районної спеціалізації галузі – це відношення питомої ваги галузі у певному районі (області) до питомої ваги тієї ж галузі у країні. Він визначається за формулою

$$S_i^j = (P_i^j / P^j) / (P_i / P), \quad (4.1)$$

де P_i^j – обсяг виробництва i -ї галузі в j -му районі (області); P^j – обсяг виробництва всієї промислової продукції в j -му районі (області); P_i – обсяг виробництва в i -й галузі по країні в цілому; P – обсяг виробництва всієї промислової (сільськогосподарської) продукції по країні в цілому.

Якщо $S_i^j \geq 1$, то галузь промисловості (сільського господарства) відноситься до виробництв спеціалізації цього району (області).

Задача 4.3. Обґрунтуйте, чи є перелічені нижче галузі промисловості галузями спеціалізації Харківської області. Відомо, що в Україні загальний обсяг реалізованої промислової продукції за січень–липень 2011 року склав 619 574,6 млн грн, а обсяги реалізованої харчової і машинобудівної продукції за той самий період склали відповідно 88 379,4 млн грн і 71 153,9 млн грн. Головне управління статистики в Харківській області надало такі дані за січень–липень 2011 року: загальний обсяг реалізованої промислової продукції у Харківській області склав 30 883,01 млн грн, обсяги реалізованої харчової і машинобудівної продукції у Харківській області склали відповідно 7 929,0 млн грн і 5 935,2 млн грн.

4.2 Розрахунок коефіцієнта міжрайонної (міжобласної) товарності

Задача 4.4. Експорт котлів, машин, апаратів і механічних пристроїв за 11 місяців 2010 року в Харківській області склав 21,1 % від загальної вартості експорту (1 090,1 млн дол США). У загальному обсязі імпорту регіону (1 460,8 млн дол США) на зазначену групу товарів припадало 12,4 %.

Обсяг реалізованих котлів, машин, апаратів і механічних пристроїв у Харківському регіоні склав 372,74 млн дол США.

Розрахувати коефіцієнт міжрайонної товарності у Харківській області. Галузями спеціалізації будуть ті, в яких показник вище 0,5.

Методичні вказівки

Розрахунок коефіцієнта міжрайонної товарності здійснювати, враховуючи, що для галузей спеціалізації цей коефіцієнт повинен бути менший за одиницю або дорівнювати одиниці.

Коефіцієнт міжрайонної (міжобласної) товарності – це відношення чистого вивозу продукції (різниця між вивозом і ввозом аналогічної продукції) до загального обсягу її виробництва у даному районі (області).

Цей коефіцієнт дає можливість оцінити потенціал району (області) й точніше визначити роль галузі у міжрайонному (міжобласному) обміні. Він визначається за формулою (4.2)

$$L_i^j = \frac{W_i^j - V_i^j}{P_i^j}, \quad (4.2)$$

де W_i^j – обсяг (вартість) вивезеної i -ї продукції з j -го району (області); V_i^j – обсяг (вартість) ввезеної i -ї продукції до j -го району (області); P_i^j – обсяг виробництва i -ї продукції в j -му районі (області).

**Тема 5. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ АНАЛІЗУ
ГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ. ОБҐРУНТУВАННЯ
МІСЦЯ БУДІВНИЦТВА ПІДПРИЄМСТВА**

5.1. Розрахунок показників аналізу господарського комплексу

Задача 5.1. Розрахувати коефіцієнт територіальної концентрації промисловості з урахуванням території області та коефіцієнт економічного потенціалу за даними, наведеними в табл. 5.1–5.2.

Таблиця 5.1 – Вихідні дані для розрахунку коефіцієнта територіальної концентрації, промисловості та коефіцієнта економічного потенціалу

Області	Обсяг капітальних інвестицій, млн грн		Валовий регіональний продукт, млн грн		Продукція промисловості, млн грн	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011
Харківська	15 414	10 143	62 756	52 276	45 862	47 141
Донецька	23 512	16 270	124 317	100 323	193 262	148 946
Тернопільська	3 372	1 267	11 220	10 412	5 440	5 451
Одеська	15 666	11 772	49 659	43 153	32 401	27 766
Кіровоградська	6 564	5 303	14 753	12 791	7 722	8 202
Україна	29 2074	232 878	1 001 811	850 537	969 031	852 282

Таблиця 5.2 – Вихідні дані для розрахунку коефіцієнта територіальної концентрації, промисловості та коефіцієнта економічного потенціалу

Області	Вартість основних засобів, млн грн		Чисельність персоналу, тис. осіб		Територія, тис. км ²
	2010	2011	2010	2011	
Харківська	75 724	75 724	75 724	75 724	31,4
Донецька	146 967	146 967	146 967	146 967	26,5
Тернопільська	14 828	14 828	14 828	14 828	13,8
Одеська	63 504	63 504	63 504	63 504	33,8
Кіровоградська	25 673	25 673	25 673	25 673	24,6
Україна	1 322 120	1 322 120	1 322 120	1 322 120	603,5

Методичні вказівки

1. Коефіцієнт територіальної концентрації промисловості з урахуванням території області розраховується як сума наступних компонентів: питомої ваги промислової продукції, питомої ваги вартості основних засобів та питомої ваги чисельності персоналу відношення до питомої ваги території регіону.

Питома вага складових коефіцієнта розраховується за допомогою показника питомої ваги:

$$\text{ПП}_{\text{пит.ваг}} = \text{П}_{\text{рег}} / \text{П}_{\text{укр}}, \quad (5.1)$$

$$\text{T}_{\text{пит.ваг}} = \text{T}_{\text{рег}} / \text{T}_{\text{укр}}. \quad (5.2)$$

2. Коефіцієнт економічного потенціалу визначають за формулою

$$K_{\text{еп}} = \frac{\frac{(\text{ОКІ}_{\text{рег}} + \text{ВРП}_{\text{рег}} + \text{ПП}_{\text{рег}} + \text{ОФ}_{\text{рег}})}{\text{T}_{\text{рег}}}}{\frac{(\text{ОКІ}_{\text{укр}} + \text{ВРП}_{\text{укр}} + \text{ПП}_{\text{укр}} + \text{ОФ}_{\text{укр}})}{\text{T}_{\text{укр}}}}, \quad (5.3)$$

де $\text{ПП}_{\text{рег}}$, $\text{ПП}_{\text{укр}}$, – продукція промисловості регіону та України відповідно; $\text{ОФ}_{\text{рег}}$, $\text{ОФ}_{\text{укр}}$ – вартість основних засобів регіону та України відповідно; $\text{Ч}_{\text{рег}}$, $\text{Ч}_{\text{укр}}$ – чисельність персоналу регіону та України відповідно; $\text{ОКІ}_{\text{рег}}$, $\text{ОКІ}_{\text{укр}}$ – обсяг капітальних інвестицій регіону та України; $\text{ВРП}_{\text{рег}}$, $\text{ВРП}_{\text{укр}}$ – валовий регіональний продукт регіону та України відповідно; $\text{T}_{\text{рег}}$, $\text{T}_{\text{укр}}$ – територія регіону та України.

5.2. Обґрунтування місця будівництва підприємства

Задача 5.2. На території України заплановано побудувати підприємство з виробництва металоконструкцій. Розроблено три варіанти проекту будівництва цього підприємства однакової потужності у Харківській, Луганській та Тернопільській областях. Нормативний коефіцієнт ефективності для даної галузі промисловості дорівнює 0,2. Обґрунтуйте місце будівництва підприємства на основі вихідних даних, що наведені в табл. 5.3.

Таблиця 5.3 – Вихідні дані для обґрунтування місця будівництва підприємства

Області	Капітальні вкладення у проект, тис. грн	Собівартість річного випуску продукції, тис. грн
Харківська	6 100	5 750
Тернопільська	6 400	5 500
Луганська	6 700	5 250

Методичні вказівки

Обґрунтування місця розташування підприємства визначається на основі розрахунку наведених сукупних витрат за такою формулою

$$\Pi = C + K \cdot E_H \rightarrow \min, \quad (5.4)$$

де Π – приведені сукупні витрати по проекту, грн; C – собівартість продукції, грн; K – капітальні вкладення, грн; E_H – нормативний коефіцієнт порівняної ефективності капітальних вкладень за рік.

Завдання 5

Задача 5.3. Розрахувати коефіцієнт територіальної концентрації промисловості з урахуванням території області та коефіцієнт економічного потенціалу за даними, наведеними в табл. 5.4–5.5.

Таблиця 5.4 – Вихідні дані для розрахунку коефіцієнта територіальної концентрації, промисловості та коефіцієнта економічного потенціалу

Області	Обсяг капітальних інвестицій, млн грн		Валовий регіональний продукт, млн грн		Продукція промисловості, млн грн	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011
Дніпропетровська	22116	22509	140020	147970	200555,8	220458,2
Харківська	15414	10143	62756	52276	45862	47141
Донецька	23512	16270	124317	100323	193262	148946
Тернопільська	3372	1267	11220	10412	5440	5451
Одеська	15666	11772	49659	43153	32401	27766
Кіровоградська	6564	5303	14753	12791	7722	8202
Україна	292074	232878	1001811	850537	969031	852282

Таблиця 5.5 – Вихідні дані для розрахунку коефіцієнта територіальної концентрації, промисловості та коефіцієнта економічного потенціалу

Області	Вартість основних засобів, млн грн		Чисельність персоналу, тис. осіб		Територія, тис. км ²
	2010	2011	2010	2011	
Дніпропетровська	74107	70298	926,9	942,9	31,9
Харківська	49404	46865	651,4	667,1	31,4
Донецька	146967	145764	1287,2	1295,9	26,5
Тернопільська	14828	14235	354,4	311,5	13,8
Одеська	63504	62998	835,8	901,5	33,8
Кіровоградська	25673	26854	275,9	282,2	24,6
Україна	1322120	1327998	10083	10123	603,5

Задача 5.4. Проводиться тендер з чотирьох варіантів розміщення виробництва (табл. 5.6).

Таблиця 5.6 – Вихідні дані для задачі 5.4

Пункт	Величина капіталовкладень, тис. у.о.	Поточні витрати, тис. у.о.
<i>A</i>	1000	200
<i>B</i>	1200	160
<i>C</i>	1400	125
<i>D</i>	1600	100

Нормативний показник ефективності капіталовкладень для даного виду виробництва складає: $E_n = 0,15$. Транспортні витрати становлять: для *A* і *B* – 50 тис. у.о., *C* – 70 тис. у.о., *D* – 80 тис. у.о.

Треба визначити варіант з найменшими приведеними витратами.

Тема 6. РОЗРАХУНОК КРИТИЧНОГО РАДІУСА РАЙОНУ ВИРОЩУВАННЯ ТА РАЦІОНАЛЬНОГО РАДІУСА ПЕРЕВЕЗЕННЯ

Задача 6.1. Необхідно визначити критичний радіус району вирощування овочів, ринкова ціна яких складає 1,3 грн / кг. Очікуваний врожай 120 т, сумарні витрати на вирощування овочів складають 85600 грн, а на доставку всієї продукції до ринку збуту необхідно 7000 грн при відстані транспортування 2 км. Обчислити, який дохід отримає фермер, якщо його господарство знаходиться на відстані 10 км і на відстані 40 км від ринку збуту продукції.

Методичні вказівки

За формулою В. Лаундхарта, який запропонував математичну інтерпретацію теорії штандарту сільського господарства І. Тюнена, можна визначити граничну зону сільськогосподарського виробництва

$$Z = (p - c) / t, \quad (6.1)$$

де Z – граничний радіус зони сільськогосподарського виробництва; p – ринкова ціна продукції; c – собівартість одиниці продукції; t – транспортний тариф (вартість перевезення одиниці продукції на одиницю відстані).

Формула для обчислення доходу фермера при відхиленні від граничного радіуса сільськогосподарської зони має вигляд

$$R = Q \cdot t \cdot (Z - Z_1), \quad (6.2)$$

де R – дохід фермера; Q – обсяг сільськогосподарської продукції; t – транспортний тариф; Z – граничний радіус зони сільськогосподарського виробництва; Z_1 – фактичний радіус зони сільськогосподарського виробництва.

Задача 6.2. Визначити раціональний радіус перевезення кондитерських виробів у Харківській області, якщо приведені витрати на виробництво 1 т кондитерських виробів у Балаклійському районі складають 150 грн, у Куп'янському – 170 грн, відстань між підприємствами – 126 км; приведені затрати на транспорт для перевезення 1 т кондитерських виробів на відстань 1 км у напрямку від першого району до другого – 1,8 грн, і в зворотному напрямку – 2,0 грн.

Методичні вказівки

Раціональний радіус перевезення кондитерських виробів визначається за формулою

$$P = \frac{(\Pi_2 - \Pi_1 + T_2 \cdot D)}{T_1 + T_2}, \quad (6.3)$$

де P – раціональний радіус перевезення продукції, км; Π_1 , Π_2 – приведені витрати на одиницю продукції, що перевозиться, відповідно у першій і другій областях; T_1 – приведені затрати на транспорт для перевезення 1 т продукції на відстань 1 км у напрямку від першого пункту призначення до другого пункту призначення, грн; T_2 – приведені затрати на транспорт для перевезення 1 т продукції на відстань 1 км у напрямку від другого пункту призначення до першого пункту призначення, грн; D – відстань між пунктами призначення, км.

Задача 6.3. Обчислити, на яку відстань від міста Сарни доцільно перевозити хлібобулочні вироби у напрямку до міста Костопіль, якщо собівартість виробництва продукції у Сарнах становить 1285 у. о., а у Костополі – 1295 у. о. Відстань між містами 60,4 км. Витрати на перевезення одиниці продукції на 1 км – 10 у. о.

Методичні вказівки

Межу раціонального радіусу перевезення визначаємо за формулою

$$P = \frac{(C_2 - C_1 + L \cdot T)}{2T}, \quad (6.4)$$

де C_1 і C_2 – собівартість виробництва продукції відповідно в районі виробництва і в районі споживання; T – витрати на перевезення одиниці продукції на 1 км; L – відстань між пунктами виробництва і споживання цього виду продукції.

Завдання 6

Задача 6.4. Визначити раціональний радіус перевезення кондитерських виробів у Дніпропетровській області, якщо наведені витрати на виробництво 1 т кондитерських виробів у Синельниковському районі складають 160 грн, у Верхньодніпровському – 180 грн, відстань між підприємствами – 122 км; наведені затрати на транспорт для перевезення 1 т кондитерських виробів на відстань 1 км у напрямку від першого району до другого – 2,0 грн, і в зворотному напрямку – 2,2 грн.

Тема 7. ГОСПОДАРСЬКИЙ КОМПЛЕКС УКРАЇНИ, ЙОГО СТРУКТУРА І ТРАНСФОРМАЦІЯ В РИНКОВИХ УМОВАХ

Задача 7.1. За даними таблиці 7.1 визначити: 1) структуру галузей, що надають послуги; 2) темпи зростання обсягу надання послуг, 3) коефіцієнти випередження.

Таблиця 7.1 – Вихідні дані до задачі 7.1

Галузі економіки, які надають послуги	Надання послуг, млн грн		Структура надання послуг, %		Темп зростання, %	Коефіцієнт випередження
	2010 р.	2015 р.	2010 р.	2015 р.		
Транспорт та зв'язок	25418	33442				
Торгівля та громадське харчування	17087	28644				
Житлове та комунальне господарство	14971	15025				
Охорона здоров'я, фізична культура та соціальне забезпечення	6728	8387				
Освіта	8111	10558				
Фінанси, кредит, страхування, пенсійне забезпечення	3657	5603				
Управління та оборона	9405	10128				
Інші галузі	10072	13172				
Разом	95449	124959				–

Методичні вказівки

Галузеві коефіцієнти випередження визначаються за формулою

$$K_{\text{гал}} = T_{\text{гал}} / T_{\text{посл}}, \quad (7.1)$$

де $T_{\text{гал}}$, $T_{\text{посл}}$ – темпи зростання конкретної галузі та всіх галузей, що надають послуги, за один і той же період.

Задача 7.2. Відновити втрачені дані, виходячи з інформації, поданої у таблиці 7.2.

Таблиця 7.2 – Вихідні дані до задачі 7.2

Галузі	Обсяг випуску продукції, млн грн		Темп зростання, %	Коефіцієнт випередження	Галузева структура, %	
	20__ р.	20__ р.			20__ р.	20__ р.
А	70					
Б		125			35,5	
В		138				42
Разом	280	329		–	100	100

Завдання 7

За інформацією, поданою у табл. 7.3, обчисліть в динаміці показники економічного розвитку умовного регіону (табл. 7.4). Зробіть висновки.

Таблиця 7.3 – Вихідні дані для розрахунку показників економічного розвитку регіону

№	Показники	20__ р.	20__ р.	20__ р.
1	Чисельність населення регіону, осіб.	74121	73940	73876
2	Кількість зайнятих, осіб.	50773	50501	49497
3	Виробництво валової доданої вартості, тис. грн	1112000	1079524	1049039
4	Виробництво сільськогосподарської продукції, тис. грн	511520	468513	501441
5	Виробництво промислової продукції, тис. грн	579352	585102	521441
6	Обсяги проміжного споживання в регіоні, тис. грн	235744	216984	258064
7	Обсяги інвестицій в основний капітал, тис. грн	294348	346221	346284
8	Обсяги іноземних інвестицій, тис. грн	114486	110112	146974
9	Обсяги промислової продукції державної форми власності, тис. грн	57776	52569	46444
10	Вартість малих підприємств, тис. грн	82268	85425	77055
11	Кількість малих підприємств, од.	110	108	108
12	Обсяг експорту регіону, тис. грн	156792	164088	165748
13	Обсяг імпорту регіону, тис. грн	100096	154046	98424
14	Кількість населення, зайнятого науковою діяльністю, осіб	3113	2514	2512
15	Балансова вартість основного капіталу промисловості, тис. грн	2984642	2889986	2996041
16	Сума зносу основного капіталу промисловості, тис. грн	1492321	1733992	1797625

Таблиця 7.4 – Розрахунок показників економічного розвитку регіону

№	Показники	20__ р.	20__ р.	20__ р.
<i>1. Виробничо-економічні показники</i>				
1	Виробництво валової доданої вартості на душу населення, тис. грн			
2	Індекс виробництва валової доданої вартості	–		
3	Індекс виробництва сільськогосподарської продукції	–		
4	Індекс виробництва промислової продукції	–		
<i>2. Структурні показники</i>				
5	Частка проміжного споживання у валовому випуску, %			
6	Частка сільського господарства у валовій доданій вартості регіону, %			
7	Частка промисловості у валовій доданій вартості регіону, %			
<i>3. Інвестиційні показники</i>				
8	Індекс інвестицій в основний капітал	–		
9	Обсяг інвестицій в основний капітал з розрахунку на душу населення, тис. грн.			
10	Індекс іноземних інвестицій	–		
11	Обсяг іноземних інвестицій з розрахунку на душу населення, тис. грн			
<i>4. Показники інституціональних перетворень</i>				
12	Частка продукції підприємств державної форми власності у загальних обсягах виробництва промислової продукції, %			
13	Частка продукції малих підприємств у загальних обсягах виробництва промислової продукції, %			
14	Кількість малих підприємств на 10000 населення регіону, од.			
<i>5. Зовнішньоекономічні показники</i>				
15	Частка експорту у валовій доданій вартості регіону, %			
16	Індекс експорту	–		
17	Експорт на душу населення, тис. грн			
18	Індекс імпорту	–		
19	Імпорт на душу населення, тис. грн			
<i>6. Науково-інноваційні показники</i>				
20	Частка зайнятих в науці в загальній кількості зайнятих, %			
21	Коефіцієнт зносу основного капіталу промисловості			

Методичні вказівки

Для оцінки економічного розвитку регіону використовується шість груп показників:

1. *Виробничо-економічні* відображають місце регіону в національній економіці, результати і тенденції функціонування господарського комплексу регіону, виявляють потенційні загрози в галузях господарства. До них належать: виробництво валової доданої вартості на душу населення; індекс виробництва валової доданої вартості, індекс виробництва сільськогосподарської продукції, індекс виробництва промислової продукції. *Індекс* являє собою співвідношення значення показника кожного року до попереднього року аналізованого періоду.

2. *Структурні показники*. Характеризують структуру господарського комплексу, що дає можливість оцінити спеціалізацію регіону, вказують на негативні відхилення в макрогосподарських пропорціях господарського комплексу території. Дана група показників включає в себе: частку проміжного споживання у випуску, частку сільського господарства у валовій доданій вартості регіону; частку промисловості у валовій доданій вартості регіону.

3. *Інвестиційні показники* дають уяву про темпи і структуру інвестування економіки регіону за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел. До них належать: індекс інвестицій в основний капітал; обсяг інвестицій в основний капітал з розрахунку на душу населення; індекс іноземних інвестицій; обсяг іноземних інвестицій з розрахунку на душу населення.

4. *Показники інституціональних перетворень* відображають рівень конкурентного середовища, характер зміни форм власності, роль малих підприємств в економічному розвитку. Передбачають розрахунок: частки продукції підприємств державної форм власності у загальних обсягах виробництва промислової продукції; частки продукції малих підприємств у загальних обсягах виробництва промислової продукції; кількості малих підприємств на 10000 населення регіону.

5. *Зовнішньоекономічні показники* характеризують експортний потенціал регіону, його роль у зовнішньоекономічних зв'язках держави, структу-

ру експорту, імпорту тощо. Включають в себе: частку експорту у валовій доданій вартості регіону; індекс експорту; експорт на душу населення; індекс імпорту, імпорт на душу населення.

б. *Науково-інноваційні показники* характеризують тенденції розвитку наукового потенціалу, рівень сприйнятливості сфери виробництва до інновацій, знос основного капіталу. До даної групи показників належать: частка зайнятих в науці, в загальній кількості зайнятих; коефіцієнт зносу основного капіталу промисловості (відношення суми зносу основного капіталу до його балансової вартості).

Валовий випуск регіону являє собою суму валової доданої вартості та проміжного споживання.

Тема 8. ПРИРОДНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Задача 8.1. На основі даних державного комітету України з водного господарства здійснити оцінку використання водних ресурсів, а також проаналізувати частку виробничих і сільськогосподарських потреб у загальному обсязі використання свіжої води у регіоні. Вихідні дані для роз-рахунків подано у табл. 8.1.

Таблиця 8.1 – Обсяг використання свіжої води у регіоні, млн м³

Показники	20__ р.	20__ р.
<i>Вихідні дані</i>		
1. Усього використано свіжої води у регіоні, млн м ³	316,9	283
У тому числі на потреби:		
господарсько-питні	150,1	143
виробничі	127,3	101
сільськогосподарські	5,3	5
зрошення	2,5	2
інші	31,7	32
2. Чисельність населення регіону, осіб	2 780 300	2 764 007
3. Обсяг виробництва промислової продукції, млн грн	35429,0	35690,2
4. Обсяг виробництва сільськогосподарської продукції, млн грн	5612,2	4979,5
<i>Розрахункові дані</i>		
Коефіцієнт загальної водомісткості		
Коефіцієнт водомісткості у комунально-побутовій сфері		
Коефіцієнт водомісткості у сільськогосподарському виробництві		
Коефіцієнт водомісткості у промисловому виробництві		

Методичні вказівки

Потреба води у сільському господарстві – це використання води у зрошувальному землеробстві та меліорації (сільськогосподарські і потреби на зрошування), для водозабезпечення сіл, селищ, населених пунктів (господарсько-питні).

Потреби у промисловому виробництві (виробничі потреби) – це охолодження агрегатів і механізмів, забезпечення санітарно-гігієнічних умов та ін.

Частка сільськогосподарських і виробничих потреб у загальному обсязі використання свіжої води у регіоні визначається на основі використання показника «питома вага», %.

Показники оцінки використання водних ресурсів

1. Коефіцієнт загальної водомісткості ($K_B^{\text{заг}}$):

$$K_B^{\text{заг}} = Q_B / Ч, \quad (8.1)$$

де Q_B – загальний обсяг води для потреб території, м^3 ; $Ч$ – чисельність населення території, осіб.

2. Коефіцієнт водомісткості у комунально-побутовій сфері ($K_B^{\text{кпс}}$):

$$K_B^{\text{кпс}} = Q_{\text{кпс}} / Ч, \quad (8.2)$$

де $Q_{\text{кпс}}$ – обсяг води для потреб комунально-побутової сфери на території, м^3 ; $Ч$ – чисельність населення території, осіб.

3. Коефіцієнт водомісткості у сільськогосподарському виробництві ($K_B^{\text{с/г вир}}$):

$$K_B^{\text{с/г вир}} = Q_{\text{с/г вир}} / Q_{\text{вир}}, \quad (8.3)$$

де $Q_{\text{с/г вир}}$ – обсяг води для сільськогосподарських потреб на території, м^3 ; $Q_{\text{вир}}$ – обсяг виробництва продукції, грн.

4. Коефіцієнт водомісткості у промисловому виробництві ($K_B^{\text{пр. вир}}$):

$$K_B^{\text{пр. вир}} = Q_{\text{пр. вир}} / Q_{\text{вир}}, \quad (8.4)$$

де $Q_{\text{с/г вир}}$ – обсяг води для промислових потреб на території, м^3 ; $Q_{\text{вир}}$ – обсяг виробництва продукції, грн.

Задача 8.2. Проаналізувати структуру земельного фонду регіону, а також визначити абсолютне відхилення за видами земель та угідь на основі даних табл. 8.2.

Таблиця 8.2 – Вихідні дані для аналізу структури земельного фонду

Основні види земель та угідь	20__ р.		20__ р.		Відхилення у:	
	тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%
Загальна територія	3141,8		3141,8			
у тому числі:						
– сільськогосподарські угіддя	2418,7		2428,1			
– ліси та інші лісовкриті площі	416,5		350,8			
– забудовані землі	121,4		187,7			
– відкриті заболочені землі	30,6		25,4			
– відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (піски, яри)	33,7		33,7			
– інші землі	60,1		55,3			
– землі, що вкриті поверхневими водами	60,8		60,8			

Задача 8.3. Розрахувати основні показники, що характеризують ступінь використання лісових ресурсів у регіоні (табл. 8.3).

Таблиця 8.3 – Вихідні дані для оцінки лісових ресурсів регіону

Показники	20__ р.	20__ р.	20__ р. у % до 20__ р.
Загальна територія регіону, тис. га	3141,8	3141,8	
у т.ч. землі лісогосподарського призначення, що вкриті лісовою рослинністю	397,4	375,8	
Загальний запас деревини за звітний період, млн м ³	70,5	68,3	
Чисельність населення регіону, осіб	2 780 300	2 760 007	
Коефіцієнт лісистості території			
Питомі запаси деревини на душу населення			

Методичні вказівки

Економічна оцінка лісових ресурсів здійснюється з використанням таких показників:

1. Площа загального лісового фонду, що характеризує загальну площу території, що вкрита лісом;

2. Коефіцієнт лісистості території ($K_{л}$):

$$K_{л} = S_{л} / S_{заг} \cdot 100 \% ; \quad (8.5)$$

де $S_{л}$ – площа землі, що покрита лісом, км²;

3. Питомі запаси деревини на душу населення ($Z_{дер}$):

$$Z_{дер} = Q_{дер} / Ч, \quad (8.6)$$

де $Q_{дер}$ – обсяг запасів деревини території, м³; Ч – чисельність населення території, осіб.

Завдання 8

Задача 8.4. За даними табл. 8.4 обчислити відносні величини, які б характеризували ступінь відхилення фактичного споживання води населенням від нормативного і середнього рівня по всім регіонам. Зробити висновки.

Таблиця 8.4 – Оцінка водоспоживання, л за добу

Регіон	Споживання води населенням	
	за нормативами	фактично
Північний	147,2	132,7
Східний	184,7	224,4
Західний	179,9	186,6
Південний	229,0	290,9
Центральний	280,6	259,7

Задача 8.5. За даними табл. 8.5 обчислити відносні величини, які б характеризували капітальні вкладення на охорону навколишнього середовища, співвідношення окремих напрямків і структурні зрушення. Зробити висновки.

Таблиця 8.5 – Динаміка державних капітальних вкладень, тис. грн

Показник	1990	2000
Державні капітальні вкладення	932	1054
З них:		
на охорону і раціональне використання водних ресурсів	311	343
на охорону атмосферного повітря	31	95
на охорону і раціональне використання земельних ресурсів	85	136
інші заходи	505	480

Задача 8.6. Наявність, видобування та використання лікувальних вод на окремих курортах і здравницях України характеризуються даними табл. 8.6. Порівняйте обсяги видобування мінеральних вод із запасами. Оцініть ступінь використання вод. Зробіть висновки.

Таблиця 8.6 – Джерела мінеральних вод в Україні, м³/доба

Місто	Запаси	Видобування	Використання
Слов'янськ	620	315	254
Бердянськ	2556	611	611
Трускавець	544	130	130
Великий Любінь	576	100	90
Немирів	300	45	45
Степанів	950	30	30
Саки	1607	148	133
Євпаторія	17637	2899	2804
Куяльник	1385	14	14
Миргород	10051	787	737

Тема 9. НАСЕЛЕННЯ І ТРУДОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ

Задача 9.1. Обчисліть показники природного руху та складу населення в умовних регіонах (табл. 9.1). Зробіть висновки.

Таблиця 9.1 – Розрахунок показників природного руху та складу населення

№	Показники	Умовні регіони		
		А	Б	В
Вихідні дані				
1	Площа території регіону, км ²	1674,4	2115,2	2006,0
2	Чисельність населення, осіб	72321	84613	68210
3	Кількість народжених, осіб	3213	2841	4128
4	Кількість померлих, осіб	4108	2764	4005
5	Вибуло з району, осіб	963	741	384
6	Прибуло в район, осіб	1003	583	421
7	Кількість населення у віці:			
	- старшому за працездатний, осіб	14415	8461	9548
	- молодшому за працездатний, осіб	14361	16923	12279
	- працездатному, осіб	43545	59229	46383
Розрахункові дані				
8	Щільність населення, осіб / км ²			
9	Природний приріст населення, тис. осіб			
10	Сальдо зовнішньої міграції, тис. осіб			
11	Загальний приріст населення, тис. осіб			
12	Коефіцієнт природного приросту			
13	Коефіцієнт міграційного приросту			
14	Загальний коефіцієнт приросту			
15	Показники природного руху населення, %			
	- кількість народжених на 1000 осіб населення			
	- кількість померлих на 1000 осіб населення			
16	Частка у загальній кількості населення, %			
	- у віці, старшому за працездатний			
	- у працездатному віці			
	- у віці молодшому за працездатний			
17	Демографічне навантаження на 1000 осіб працездатного віку, осіб			

Методичні вказівки

Розрахунок показників природного руху та складу населення розраховуються за певний період часу, як правило за рік.

Показник щільності населення характеризує ступінь заселеності певної території, використовується в управлінні територіями та плануванні їх розвитку. Розраховується як відношення чисельності населення регіону (району, області та ін.) до його площі, вираженої у квадратних кілометрах. При розрахунку щільності населення із загальної площі території виключають площі територій, непридатних для проживання та великих гідрографічних об'єктів – озер, заток, водосховищ, морів.

Показник природного приросту населення являє собою позитивну різницю між кількістю народжених та кількістю померлих у певному регіоні. Якщо даний показник від'ємний (смертність перевищує народжуваність), то має місце природне скорочення населення – депопуляція.

Сальдо зовнішньої міграції (міграційний приріст) – різниця між числом прибулих та вибулих з неї громадян.

Загальний приріст населення обчислюється як алгебраїчна сума природного та міграційного приросту. Показники природного руху населення визначаються у проміле (‰). (*Проміле* передбачає розрахунок показника на 1000 одиниць виміру).

Кількість народжених на 1000 осіб населення розраховується як відношення кількості народжених до загальної кількості населення певної території, множене на 1000.

Кількість померлих на 1000 осіб населення розраховується як відношення кількості померлих до загальної кількості населення певної території, множене на 1000.

Коефіцієнт природного приросту – відношення показника природного приросту до загальної чисельності населення.

Коефіцієнт міграційного приросту – відношення міграційного приросту до загальної чисельності населення.

Загальний коефіцієнт приросту являє собою відношення суми природного та міграційного приросту (загального приросту) до загальної чисельності населення.

$$\text{Заг. коеф. пр.} = \frac{\text{Прир.пр.} + \text{Мігр.пр.}}{\text{Заг.чисельн.насел.}} \quad (9.1)$$

де Заг. коеф. пр. – загальний коефіцієнт приросту; Прир. пр. – природний приріст населення, осіб; Мігр. пр. – міграційний приріст населення, осіб; Заг. чисельн. насел. – загальна чисельність населення регіону, осіб.

Демографічне навантаження на 1000 осіб працездатного віку обчислюється як відношення суми чисельності осіб у молодшому та старшому за працездатний віці до чисельності осіб працездатного віку з подальшим множенням одержаного показника на 1000.

$$Д. \text{ нав.} = \frac{Ч. \text{ мол. пр.} + Ч. \text{ ст. пр.}}{Ч. \text{ прац.}}, \quad (9.2)$$

де Д.нав. – демографічне навантаження на 1000 осіб працездатного віку, осіб; Ч.мол.пр. – чисельність осіб у молодшому за працездатний віці, осіб; Чст.пр. – чисельність осіб у старшому за працездатний віці, осіб; Чпрац. – чисельність осіб працездатного віку, осіб.

Задача 9.2. Оцінити демографічний стан України на основі інформації, що міститься в таблиці 9.2.

Таблиця 9.2 – Вихідні дані для розрахунку показників демографічного стану країни

Показники	Роки				
	2011	2012	2013	2014	2015
Чисельність наявного населення, тис. осіб	46143,7	45962,9	45778,5	45633,6	45553,0
Природний рух населення					
Кількість народжених, тис. осіб	512526	497689	502595	520704	503656
Кількість померлих, тис. осіб	706740	698235	664588	663139	662368
Природний приріст населення, тис. осіб					
Коефіцієнт народжуваності					
Коефіцієнт смертності					
Зовнішня міграція населення					
Кількість прибулих, осіб	32917	30810	31684	76361	54100
Кількість вибулих, осіб	19470	14677	14588	14517	22187
Кількість прибулих на 10000 наявного населення					
Кількість вибулих на 10000 наявного населення					
Міграційний приріст / скорочення на 10000 наявного населення					

Задача 9.3. Чисельність населення області на початок року складала 1220 тис. осіб. Протягом року народилося 5800 осіб, померло 3600 осіб.

Прибуло 1800 осіб, вибуло на постійне проживання 1200 осіб. Визначити: чисельність населення на кінець року, середньорічну чисельність населення, коефіцієнт народжуваності, коефіцієнт смертності, коефіцієнт природного приросту населення області.

Задача 9.4. Визначити коефіцієнт смертності, якщо за рік народилося 526 осіб, природний приріст становив 5,1 ‰, а середньорічна чисельність населення 46785 осіб.

Задача 9.5. Знайдіть річне сальдо міграції, якщо на початок року у регіоні проживало 2,1 млн осіб, на кінець року 2,9 млн осіб, а природний приріст за рік становив 8 ‰.

Завдання 9

Задача 9.6. Оцінити демографічний стан в Україні протягом 2007–2009 рр. на основі інформації, що міститься в табл. 9.3

Таблиця 9.3 – Вихідні дані для розрахунку показників демографічного стану країни

Показники	2007 р.	2008 р.	2009 р.
Чисельність наявного населення, тис. осіб	47 280,8	46 929,5	46 646,0
Кількість народжених, тис. осіб	426,1	460,4	472,7
Кількість померлих, тис. осіб	782,0	758,1	762,9
Природний приріст населення, тис. осіб			
Коефіцієнт народжуваності			
Коефіцієнт смертності			
Міграція населення в межах України, тис. осіб:			
число прибулих	723,6	721,6	711,7
число вибулих	723,6	721,6	711,7
Зовнішня міграція населення, тис. осіб:			
число прибулих	39,6	44,2	46,5
число вибулих	34,9	29,9	29,7
Міграційне сальдо (приріст) населення, тис. осіб			

Задача 9.7. Провести аналіз міжрегіональної міграції населення за регіонами та визначити міграційне сальдо у 2011 році за допомогою даних табл. 9.4.

Таблиця 9.4 – Міграція населення за регіонами у 2011 році

Регіони України	Міжрегіональна міграція		
	число прибулих	число вибулих	сальдо міграції
Україна	242 798	242 798	
АР Крим	8 944	8 057	
Вінницький	8 879	10 216	
Волинський	4 719	4 970	
Дніпропетровський	11 888	13 322	
Донецький	11 059	13 627	
Житомирський	6 812	8 444	
Закарпатський	2 316	3 254	
Запорізький	6 912	7 397	
Івано-Франківський	5 136	5 380	
Київський	17 121	15 416	
Кіровоградський	5 510	7 970	
Донецький	11 059	13 627	
Житомирський	6 812	8 444	
Закарпатський	2 316	3 254	
Запорізький	6 912	7 397	
Івано-Франківський	5 136	5 380	
Київський	17 121	15 416	
Кіровоградський	5 510	7 970	
Луганський	6 588	8 765	
Львівський	8 058	8 494	
Миколаївський	5 666	6 881	
Одеський	10 679	7 911	
Полтавський	8 691	8 680	
Рівненський	5 969	7 301	
Сумський	5 694	7 112	
Тернопільський	4 500	5 726	
Харківський	16 451	14 989	
Херсонський	5 641	7 007	

Закінчення табл. 9.4

Регіони України	Міжрегіональна міграція		
	число прибулих	число вибулих	сальдо міграції
Хмельницький	8 181	8 764	
Черкаський	9 308	9 262	
Чернівецький	3 817	3 286	
Чернігівський	6 915	7 117	
м. Київ	43 690	31 002	
м. Севастополь	3 654	2 451	

Задача 9.5. Провести аналіз міждержавної міграції населення за регіонами та визначити міграційне сальдо у 2011 році за допомогою даних табл. 9.5.

Таблиця 9.5 – Міграція населення за регіонами у 2011 році

Регіони України	Міждержавна міграція		
	число прибулих	число вибулих	сальдо міграції
1	2	3	4
Україна	32 917	19 470	
АР Крим	3 534	1 402	
Вінницький	1 376	586	
Волинський	470	437	
Дніпропетровський	1 580	1 229	
Донецький	3 118	2 409	
Житомирський	478	359	
Закарпатський	251	480	
Запорізький	1 482	880	
Івано-Франківський	522	392	
Київський	714	275	
Кіровоградський	428	336	
Донецький	1 382	1 827	
Житомирський	529	636	
Закарпатський	927	429	
Запорізький	3 793	842	
Івано-Франківський	603	409	
Київський	313	448	
Кіровоградський	609	429	
Луганський	336	329	

Закінчення табл. 9.5

Регіони України	Міждержавна міграція		
	число прибулих	число вибулих	сальдо міграції
Львівський	2 490	1 967	
Миколаївський	618	461	
Одеський	580	335	
Полтавський	645	316	
Рівненський	614	219	
Сумський	783	465	
Тернопільський	3 970	1 254	
Харківський	772	319	
Херсонський	428	336	
Хмельницький	1 382	1 827	
Черкаський	529	636	
Чернівецький	927	429	
Чернігівський	3 793	842	
м. Київ	603	409	
м. Севастополь	313	448	

Тема 10. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ, РИНКУ ПРАЦІ, ЗБАЛАНСОВАНОСТІ РОБОЧИХ МІСЦЬ І РОБОЧОЇ СИЛИ

10.1. Розрахунок показників людського потенціалу

Задача 10.1. Розрахувати індекс пропорційного відтворення людського потенціалу за такими даними: індекс якісного відтворення людського потенціалу становить 0,98; індекс кількісного відтворення людського потенціалу дорівнює 0,87.

Методичні вказівки

Індекс пропорційності людського розвитку розраховується за формулою

$$I_{ПЛР} = \frac{I_{ЯЛР}}{I_{КЛР}}, \quad (10.1)$$

де $I_{ЯЛР}$ – індекс якісного людського розвитку; $I_{КЛР}$ – індекс кількісного людського розвитку.

Задача 10.2. Розрахувати показник якості зайнятого населення за такими даними:

- ✓ кількість населення зайнятого у сільському господарстві дорівнює 1 226 980 осіб, $\lambda_1 = 0,4$;
- ✓ кількість населення, що працює у нефункціональній сфері (робота, що не передбачає випуску готової продукції) – 34 567 осіб, $\lambda_2 = 0,6$;
- ✓ кількість працездатного населення – 34 023 780 осіб.

Методичні вказівки

Показник якості зайнятого населення розраховується за допомогою формули

$$P_{ЯЗН} = \frac{N_1 \cdot \lambda_1 + N_2 \cdot \lambda_2}{N_{ПР}}, \quad (10.2)$$

де N_1 – кількість населення зайнятого у сільському господарстві, осіб; N_2 – кількість населення, що працює у нефункціональній сфері (робота, що не передбачає випуску готової продукції), осіб; $N_{ПР}$ – кількість працездатного населення, осіб.

Задача 10.3. Розрахувати показник наявного людського потенціалу за такими даними:

- ✓ кількість зайнятого в промисловості населення становить 1 345 600 осіб;
- ✓ кількість працездатного населення – 34 023 780 осіб;
- ✓ показник якості зайнятого населення дорівнює 0,58.

Методичні вказівки

Показник наявного людського потенціалу визначається за формулою

$$П_{Л} = \frac{Н_{ЗПР} \cdot I_{ПЛР}}{Н_{ПР} \pm I_{ПЛР}}, \quad (10.3)$$

де $Н_{ЗПР}$ – кількість зайнятого у відповідній сфері населення, осіб; $Н_{ПР}$ – кількість працездатного населення у відповідній сфері, осіб; $I_{ПЛР}$ – показник якості зайнятого населення.

10.2. Розрахунок показників ринку праці

Задача 10.4. На початок року чисельність робочої сили становила 35 млн осіб, чисельність безробітних дорівнювала 1,2 млн осіб. Протягом року за умов незмінної робочої сили знайдуть роботу 0,9 млн осіб, а втратять роботу – 2 млн осіб.

Необхідно розрахувати: коефіцієнт звільнення; коефіцієнт працевлаштування; рівень безробіття на початку та в кінці року; зміну рівня безробіття за рахунок безробітних, які знайдуть роботу протягом року; зміну рівня безробіття за рахунок зайнятих, які втратять роботу протягом року.

Методичні вказівки

Рівень безробіття визначається за формулами:

$$P_U = \frac{U}{L} \cdot 100 \%, \quad (10.4)$$

де P_U – рівень безробіття, %; U – чисельність безробітних, млн осіб; L – чисельність робочої сили, млн осіб.

$$P_U = \left(1 - \frac{E}{L}\right) \cdot 100 \%, \quad (10.5)$$

де E – чисельність зайнятих.

Протягом досліджуваного періоду може відбуватися перехід працівників із стану зайнятості у стан безробіття і навпаки. Для аналізу цих зрушень використовують коефіцієнти працевлаштування і звільнення.

Коефіцієнт працевлаштування розраховується за формулою

$$K_{\Pi} = \frac{U_{\Pi}}{U} \cdot 100 \%, \quad (10.6)$$

де K_{Π} – коефіцієнт працевлаштування; U_{Π} – чисельність працевлаштованих безробітних, млн осіб; U – чисельність безробітних, млн осіб.

Коефіцієнт звільнення розраховується за формулою

$$K_3 = \frac{E_3}{E} \cdot 100 \%, \quad (10.7)$$

де K_3 – коефіцієнт звільнення; E_3 – чисельність звільнених працівників, млн осіб; E – чисельність зайнятих, млн осіб.

10.3. Розрахунок показників збалансованості робочих місць і робочої сили

Задача 10.5. Розрахувати коефіцієнт навантаження на одне робоче місце та коефіцієнт вакантності за наступними даними: чисельність безробітних становить 2,1 млн осіб; кількість вакантних робочих місць дорівнює 0,7 млн.

Методичні вказівки

Коефіцієнти, що характеризують наявність незбалансованості на ринку праці: коефіцієнт навантаження на одне робоче місце розраховується як відношення чисельності офіційно зареєстрованих безробітних до кількості вакантних робочих місць; коефіцієнт вакантності, навпаки, відображає відношення кількості вакансій до кількості претендентів на них.

Задача 10.6. У галузі у попередній період нараховується 180 тис. функціонуючих робочих місць. Протягом розрахункового періоду буде створено 10 тис. робочих місць та ліквідовано 3 тис.

Розрахувати:

- ✓ кількість функціонуючих робочих місць у розрахунковий період;
- ✓ темп створення нових робочих місць;
- ✓ темп ліквідації робочих місць;
- ✓ темп зміни зайнятості через темп створення та ліквідації робочих місць;
- ✓ темп зміни зайнятості через зміну кількості робочих місць.

Методичні вказівки

Сума зайнятих та безробітних визначає економічну категорію «робоча сила» і характеризує економічно активне населення.

Темп приросту економічно активного населення країни визначається за формулою

$$T_{\text{пр}}(\text{ЕАН}) = \frac{Ч_{\text{зр}} - Ч_{\text{бр}}}{Ч_{\text{бр}}} \cdot 100 \%, \quad (10.8)$$

де $T_{\text{пр}}(\text{ЕАН})$ – темп приросту економічно активного населення країни; $Ч_{\text{зр}}$ – чисельність населення країни звітнього року; $Ч_{\text{бр}}$ – чисельність населення країни базового року.

Рівень безробіття визначається за формулою (10.4).

Коефіцієнт працевлаштування розраховується за формулою (10.6).

Коефіцієнт звільнення розраховується за формулою (10.7).

Задача 10.7. У розрахунковий період темп працевлаштування дорівнюватиме 0,32, а чисельність звільнених працівників досягне 20 тис. осіб. У попередній період у галузі було зайнято 250 тис. осіб. Оборот робочих місць дорівнює 0,37.

Обчислити: чисельність працевлаштованих у розрахунковий період; темп звільнення працівників; оборот робочої сили; «холостий» оборот робочої сили; темп зміни зайнятості.

Задача 10.8. У розрахунковий період ВВП зросте на 7,2 %, продуктивність праці на – 5,3 %. Обчислити частку приросту ВВП за рахунок продуктивності праці та чисельності зайнятих.

Методичні вказівки

Аналіз тенденцій зайнятості охоплює визначення: динаміки чисельності зайнятих; структури зайнятості; *рівня зайнятості* – відношення чисельності зайнятих до чисельності робочої сили; динаміки збалансованості робочих місць на рівні галузі або регіону.

Аналіз динаміки збалансованості робочої сили передбачає розрахунок показників обороту робочих місць та обороту робочої сили.

Для характеристики обороту робочих місць розраховуються темп створення нових робочих місць та темп ліквідації робочих місць. Різниця

між цими показниками буде характеризувати *темп зміни зайнятості*. Сума цих показників визначає *оборот робочих місць*.

Галузевий оборот робочої сили розраховується за двома показниками: темпом працевлаштування; темпом звільнення працівників. Різниця між цими показниками характеризує *темп зміни зайнятості*. Сума цих показників означає *оборот робочої сили*.

Зіставлення динаміки робочих місць і робочої сили дає змогу виявити збалансованість між темпами їхньої зміни на ринку праці.

На рівні національної економіки *продуктивність праці* визначається як співвідношення між вартістю ВВП та чисельністю зайнятих.

Завдання 10

Задача 10.9. На початок року чисельність робочої сили становила 28 млн осіб, чисельність безробітних дорівнювала 2 млн осіб. Протягом року за умов незмінної робочої сили знайдуть роботу 0,7 млн осіб, а втратять роботу – 2,2 млн осіб.

Необхідно розрахувати: коефіцієнт звільнення; коефіцієнт працевлаштування; рівень безробіття на початку та в кінці року; зміну рівня безробіття за рахунок безробітних, які знайдуть роботу протягом року; зміну рівня безробіття за рахунок зайнятих, які втратять роботу протягом року.

Задача 10.10

Парний. Розрахувати коефіцієнт навантаження на одне робоче місце та коефіцієнт вакантності за наступними даними: чисельність безробітних становить 1,9 млн осіб; кількість вакантних робочих місць дорівнює 1 млн.

Непарний. Розрахувати коефіцієнт навантаження на одне робоче місце та коефіцієнт вакантності за наступними даними: чисельність безробітних становить 2,3 млн осіб; кількість вакантних робочих місць дорівнює 1,2 млн.

Задача 10.11

Парний. Розрахувати темп зміни зайнятості та кількість функціонуючих робочих місць за наступними даними: кількість функціонуючих робо-

чих місць у попередній період становила 250 тис.; темп створення додаткових робочих місць дорівнює 0,27; темп ліквідації робочих місць становить 0,35.

Непарний. У розрахунковий період загальна кількість робочих місць становила 220 тис. Протягом розрахункового періоду буде додатково створено 35 тис. робочих місць і ліквідовано 12 тис. Розрахувати: оборот робочих місць; темп зміни зайнятості.

Задача 10.12. У попередній період чисельність зайнятих на ринку праці становила 25 млн осіб, продуктивність дорівнювала 12 тис. грн на одну особу. У розрахунковий період чисельність зайнятих становитиме 30 млн осіб, а продуктивність праці досягне 15 тис. грн на одну особу.

Розрахувати вартісний загальний приріст ВВП та окремо за рахунок продуктивності праці і чисельності зайнятих.

Тема 11. МІЖГАЛУЗЕВІ ГОСПОДАРСЬКІ КОМПЛЕКСИ, РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЇХ РОЗВИТКУ ТА РОЗМІЩЕННЯ

Задача 11.1. Перевести в тони умовного палива 23,8 млн т нафти з теплою згоряння 45 МДж/кг (стандартна теплота згоряння умовного палива становить 29,3 МДж/кг).

Задача 11.2. Проаналізувати структуру споживання енергоресурсів в економічних районах України (табл. 11.1). Зробити висновки.

Таблиця 11.1 – Споживання енергоресурсів в економічних регіонах

Вид ресурсів	Економічні райони України			
	Донецький	Центральний	Придніпровський	Карпатський
Природний газ, млн м ³	37	16	23	17
Нафта, млн т	25	41	40	41
Вугілля, млн т	30	22	23	27

Коефіцієнти перерахунку в умовне паливо наступні: для вугілля – 0,9, нафтопродуктів – 1,4, газу – 1,2.

Методичні вказівки

1. Здійснити перерахунок натуральних одиниць енергоресурсів в умовні одиниці (табл. 11.2).

2. Знайти питому вагу кожного з видів ресурсів у загальному їх обсязі за кожним економічним районом (табл. 11.2).

Зробити висновки.

Таблиця 11.2 – Структура енергоресурсів в економічних районах

Вид ресурсів	Економічні райони України							
	Донецький		Центральний		Придніпровський		Карпатський	
	у.п.	%	у.п.	%	у.п.	%	у.п.	%
Природний газ								
Нафта, млн т								
Вугілля, млн т								
Разом		100		100		100		100

Задача 11.3. Проаналізувати структуру вантажообігу за видами транспорту табл. 11.3.

Таблиця 11.3 – Перевезення вантажів за видами транспорту, млрд т·км

Вид транспорту	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Наземний	475,9	491,2	491,2	387,8
Залізничний	240,8	262,5	257,0	196,2
Автомобільний	40,6	46,6	54,9	49,7
Трубопровідний	194,5	182,1	179,6	141,9
Водний	18,4	18,6	15,8	8,0
Морський	12,1	12,9	11,3	5,2
Річковий	6,3	5,7	4,5	2,8
Авіаційний	0,3	0,4	0,4	0,4

Задача 11.4. Проаналізувати структуру перевезення вантажів залізничним транспортом загального користування (табл. 11.4).

Таблиця 11.4 – Склад та структура перевезення вантажів залізничним транспортом загального користування, млн т

Вид вантажу	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Вугілля	124	126	129	109
Кокс	11	13	12	10
Нафта та нафтопродукти	25	28	30	27
Чорні метали	54	57	52	37
Лісові	5	5	5	4
Хлібні	11	11	18	20
Руда	87	93	86	73
Цемент	11	11	12	6
Хімічні та мінеральні добрива	13	16	15	11
Інші вантажі	138	154	140	94

Задача 11.5. Визначити галузеву структуру харчової промисловості за даними табл. 11.5, зробити висновок.

Таблиця 11.5 – Галузева структура харчової промисловості

№	Галузі харчової промисловості	Обсяг виробництва, млн грн	Структура, %
1	Хлібопекарська	155	
2	Борошно-круп'яна	106	
3	М'ясна	140	
4	Молочна	95	
5	Рибоконсервна	66	
6	Інші	53	
7	Всього		100

Завдання 11

Задача 11.6

Парний. Визначити загальну кількість спожитого умовного палива за такими даними (табл. 11.6):

Таблиця 11.6 – Вихідні дані до парного варіанту задачі 11.6

Вид палива	Теплотвірна здатність, МДж/кг	Фізична маса, т
Дизельне паливо	41,9	650
Мазут	40,1	500
Вугілля	26,4	450
Разом		

Непарний. Визначити загальне виробництво мийних засобів в умовних тоннах (жирність умовного мийного засобу становить 40 %) за такими даними (табл. 11.7):

Таблиця 11.7 – Вихідні дані до непарного варіанту задачі 11.6

Вид продукту	Жирність, %	Фізична маса, т
Мило господарське	60	500
Мило туалетне	80	1000
Пральний порошок	10	50000
Разом		

Задача 11.7. Заповнити табл. 11.8 (у відповідних колонках поставте (+)).

Таблиця 11.8 – Основні родовища України

Назва родовища	Вугілля		Нафта	Газ	Залізні руди	Вапняки	Соли	Сірка
	кам'яне	буре						
Локачинське								
Козіївське								
Родовища Донецького басейну								
Маріупольське								
Артемівське								
Роздольське								
Новотроїцьке								
Старосамбірське								
Приазовське								
Олександрійське								
Південно-Білозерське								
Калуш-Голинське								
Немирівське								
Каракубське								
Свидницьке								
Східно-Саратське								

Завдання 4. Проаналізувати структуру транспортування (перекачування) вантажів трубопроводами за січень–вересень 2008–2011 рр. за допомогою даних табл. 11.9.

Таблиця 11.9 – Транспортування (перекачка) вантажів трубопроводами, млн т

Вид вантажу	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Усі вантажі	204	196	187	155
Газ	156	142,5	143,2	114
Нафта та нафтопродукти	45	51	41	39
Аміак	3	2,5	2,6	2

Тема 12. РОЗРАХУНОК РЕСУРСОЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ, СТРУКТУРНОГО ЕФЕКТУ РЕГІОНУ ТА ПОКАЗНИКІВ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

12.1. Розрахунок ресурсозабезпеченості

Задача 12.1. Розрахуйте ресурсозабезпеченість Саудівської Аравії нафтою за даними табл. 12.1.

Таблиця 12.1 – Вихідні дані до задачі 12.1

Показник	Значення
Площа, млн км ²	2,15
Населення, млн осіб	22,1
Розвідані запаси нафти, млрд т	35
Щорічний видобуток нафти, млн т	455
Потужність нафтопереробних заводів, млн т на рік	80

Методичні вказівки

Ресурсозабезпеченість – це співвідношення між величиною природних ресурсів та розмірами їх використання. Ресурсозабезпеченість виражається кількістю років, на які має вистачити ресурсу, або його запасами на душу населення.

Способи розрахунку ресурсозабезпеченості

1. Визначення кількості років, на яку вистачить даного виду ресурсів:

$$\text{Ресурсозабезпеченість} = \text{Запаси} / \text{Щорічний видобуток}. \quad (12.1)$$

2. Визначення запасів ресурсів даного виду на душу населення:

$$\text{Ресурсозабезпеченість} = \text{Запаси} / \text{Кількість населення}. \quad (12.2)$$

Задача 12.2. Визначте відсоток забезпечення України власною нафтою, якщо її потреби на рік становлять 50 млн т, а видобуток 4 млн т.

Задача 12.3. Промислові запаси вугілля в Україні, які знаходяться в трьох вугільних басейнах, оцінюються в 48,6 млрд т. Обчисліть забезпеченість України власним вугіллям при умові, що його видобуток становитиме 100 млн т на рік.

12.2. Розрахунок структурного ефекту регіону

Задача 12.4. На підставі розрахунків за даними табл. 12.2 зробити висновок: у якому регіоні структурний ефект позитивно впливає на економічний розвиток?

Таблиця 12.2 – Вихідні дані до задачі 12.4

Вид економічної діяльності	Виробництво товарів і послуг, млн грн			
	Регіон «А»		Регіон «Б»	
	2015 р.	2016 р.	2015 р.	2016 р.
1	3285	3830	2715	2455
2	2350	2520	3630	3270
3	1470	1625	3285	3810

Методичні вказівки

Індекс структурних змін ($ICZ_{\text{регіону}}$) визначається за формулою

$$ICZ_{\text{регіону}} = (|a_1| + |a_2| + \dots + |a_n|) / n, \quad (12.3)$$

де a – абсолютна величина зміни питомої ваги i -го елемента структури економіки; n – кількість структурних елементів.

Структурний ефект дорівнює відношенню відсоткової зміни результативного показника до індексу структурних змін.

12.3. Розрахунок показників рівня життя населення

Задача 12.5. На основі наведених у табл. 12.3 даних, розрахувати за роками наступні показники: індекс тривалості життя; індекс досягнутого рівня освіти; індекс людського розвитку.

Зробити обґрунтовані висновки та запропонувати шляхи покращення умов людського розвитку.

Таблиця 12.3 – Вихідні дані для розрахунку показників рівня життя населення

Роки	Очікувана тривалість життя при народженні, років	Грамотність серед дорослого населення, %	Сукупна частка учнів, %	Індекс реального ВВП на душу населення
1	68,7	95,0	69,8	0,545
2	71,3	98,0	70,1	0,585
3	77,2	99,0	71,3	0,653

Методичні вказівки

При розрахунку індексу людського розвитку середня тривалість життя приймається в діапазоні 25÷85 років.

Індекс тривалості життя визначається за формулою

$$I_{ТЖ} = \frac{O_{ТЖ}-25}{85-25}, \quad (12.4)$$

де $O_{ТЖ}$ – очікувана тривалість життя.

Індекс рівня освіти розраховується за формулою

$$I_{РО} = \frac{2 \cdot I_{ГР} + I_{УЧ}}{3}, \quad (12.5)$$

де $I_{ГР}$ – індекс грамотності дорослого населення; $I_{УЧ}$ – індекс частки учнів.

Індекс людського розвитку розраховується за формулою

$$I_{ЛР} = \frac{I_{ВВП} + I_{РО} + I_{ТЖ}}{3}, \quad (12.6)$$

де $I_{ВВП}$ – індекс реального ВВП на душу населення.

Задача 12.6. Розрахувати вартість прожиткового мінімуму та вартість продуктового набору для працездатної особи на місяць та рік. Питома вага вартості набору непродовольчих товарів складає 53 %. Питома вага витрат на побутові, комунальні, транспортні та інші послуги становить 37 % від вартості непродуктового набору на місяць. Витрати на загальнообов’язкове державне страхування становлять 17 % вартості всіх продовольчих і непродовольчих товарів. Вихідні дані для розрахунку наведені в табл. 12.4.

Таблиця 12.4 – Вихідні дані для розрахунку вартості прожиткового мінімуму та вартості продуктового набору для працездатної особи

Продукти харчування	Ціна одиниці товару, у.о.	Працездатні особи		
		мінімальний рівень споживання у натуральному вираженні за рік, кг	вартість споживчих товарів, у.о.	
			за рік	за місяць
Хліб і хлібопродукти	3,15	123,4		
Картопля	7,8	95		
Овочі	5,8	110		
Фрукти і ягоди	10,9	64		
Цукор	9,8	24		
Кондитерські вироби	25,6	13		
Масло вершкове	18,4	5		
Олія	16,2	8		
Яйця, шт.	0,9	220		
Молоко і молокопродукти	7,9	150		
М'ясо і м'ясопродукти	38,5	53		
Всього	–	–		

Методичні вказівки

Вартість продуктового набору для працездатної особи на рік складає суму продуктів харчування, помножених на мінімальний рівень споживання у натуральному виразі. Відповідно вартість продуктового набору для працездатної особи на місяць становить дванадцятину вартості продуктового набору для працездатної особи на рік. Прожитковий мінімум дорівнює сумі всіх витрат за відповідні періоди – місяць чи рік.

Завдання 12

Задача 12.7. Розрахунок ресурсозабезпеченості

Варіанти 1, 15. Розрахуйте ресурсозабезпеченість країни кам'яним вугіллям за такими даними (табл. 12.5):

Таблиця 12.5 – Вихідні дані до варіантів 1, 15

Показник	Значення
Загальні запаси кам'яного вугілля	1,5 млрд т
Щорічний видобуток	50 млн т
Чисельність населення країни	20 млн осіб

Варіант 2, 12. Визначте ресурсозабезпеченість держави нафтою, якщо запаси складають близько 30 млрд т, при річному використанні 402 млн т. Населення країни становить 54 млн осіб.

Варіанти 3, 13. Який із зазначених у табл. 12.6 видів мінеральних ресурсів у країні *S* скінчиться раніше, якщо обсяги видобутку сировини не зміняться?

Таблиця 12.6 – Вихідні дані до варіантів 3, 13

Вид мінеральної сировини	Запаси мінеральної сировини	Щорічний видобуток мінеральної сировини
Золото, т	90	3
Природний газ, млрд м ³	100	2
Нафта, млн т	200	5
Кам'яне вугілля, млн т	5000	25

Варіанти 4, 11. Визначте ресурсозабезпеченість нафтою вказаних у табл. 12.7 країн. Розташуйте їх у порядку збільшення цього показника.

Таблиця 12.7 – Вихідні дані до варіантів 4, 11

Країна	Запаси мінеральної сировини, млрд т	Щорічний видобуток мінеральної сировини, млн т
Саудівська Аравія	45,1	450
ОАЕ	16,2	120
Росія	6,7	300
США	3,8	380

Варіанти 5, 9. Визначте показник ресурсозабезпеченості кам'яним вугіллям на душу населення, якщо запаси вугілля в Донецькому басейні становлять 109 млрд т, а у Львівсько-Волинському – 1,8 млрд т. Приблизна кількість населення – 46 млн осіб.

Варіант 6. Визначте забезпеченість залізною рудою на одного мешканця Землі при загальногеологічних запасах у 400 млрд т та щорічному видобутку – 1000 млн т.

Варіанти 7, 10. Обчисліть ресурсозабезпеченість Китаю вугіллям (у роках), обравши в табл. 12.8 необхідні дані (округліть до цілого числа).

Таблиця 12.8 – Вихідні дані до варіантів 7, 10

Показник	Значення
Площа, тис км ²	9584,5
Розвідані запаси, млрд т	1200,0
Щорічний видобуток, млн т	1300,0
ВВП на душу населення, дол	7700

Варіанти 8, 14. Розрахуйте ресурсозабезпеченість країни залізними рудами за такими даними: загальні запаси залізних руд – 10 млрд т; щорічний видобуток – 25 млн т; чисельність населення країни – 40 млн осіб.

Задача 12.8. Розрахунок структурного ефекту регіону

На підставі даних табл. 12.9 зробити висновок: у якому регіоні структурний ефект позитивно впливає на економічний розвиток?

Таблиця 12.9 – Вихідні дані до задачі 12.8

Вид економічної діяльності	Виробництво товарів та послуг, млн грн			
	Регіон А		Регіон Б	
	2018 р.	2019 р.	2018 р.	2019 р.
1	7 654	7 900	8 092	9 876
2	567	700	786	809
3	67	70	72	77
4	5 421	5 500	5 690	5 722

Розрахунок показників рівня життя населення

Задача 12.9. На підставі даних табл. 12.10 розрахувати за роками наступні показники: індекс тривалості життя; індекс досягнутого рівня освіти; індекс людського розвитку. Зробити обґрунтовані висновки та запропонувати шляхи покращення умов людського розвитку.

Таблиця 12.10 – Вихідні дані до задачі 12.9

Роки	Очікувана тривалість життя при народженні, років	Грамотність серед дорослого населення, %	Сукупна частка учнів, %	Індекс реального ВВП на душу населення
2017	69,5	96,0	72,6	0,630
2018	73,4	97,0	74,2	0,675
2019	81,3	98,0	78,4	0,692

Задача 12.10. Розрахувати вартість прожиткового мінімуму та вартість продуктового набору для працездатної особи на місяць та рік. Питома вага вартості набору непродовольчих товарів складає 53 %. Питома вага витрат на побутові, комунальні, транспортні та інші послуги становить 39 % від вартості непродуктового набору на місяць. Витрати на загальнообов'язкове державне страхування становлять 21 % вартості всіх продовольчих і непродовольчих товарів. Вихідні дані для розрахунку наведені в табл. 12.11.

Таблиця 12.11 – Вихідні дані до задачі 12.10

Продукти харчування	Ціна одиниці товару, у.о.	Працездатні особи		
		мінімальний рівень споживання у натуральному вираженні за рік, кг	вартість споживчих товарів, у.о.	
			за рік	за місяць
Хліб і хлібопродукти	1,55	123,4		
Картопля	1,46	95		
Овочі	1,63	110		
Фрукти і ягоди	3,50	64		
Цукор	2,60	24		
Кондитерські вироби	6,20	13		
Масло вершкове	12,2	5		
Олія	6,16	7,1		
Яйця, шт.	0,32	220		
Молоко і молокопродукти	2,03	143,5		
М'ясо і м'ясопродукти	8,21	53		
Риба і рибопродукти	7,12	13		
Всього	—	—		

Тема 13. ЕКОНОМІКА РЕГІОНІВ УКРАЇНИ, СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ РОЗВИТКУ

Задача 13.1. Охарактеризуйте вісім економічних районів України (місце розташування; області, які входять до району; спеціалізацію; перспективи і проблеми).

Донецький економічний район – _____

Придніпровський економічний район – _____

Східний економічний район – _____

Центральний економічний район – _____

Поліський економічний район – _____

Подільський економічний район – _____

Карпатський економічний район – _____

Причорноморський економічний район – _____

Задача 13.2. Заповніть табл. 13.1 (поставте у відповідних колонках знак +).

Таблиця 13.1 – Природні ресурси економічних районів України

Природні ресурси	Економічні райони							
	Донецький	Придніпровський	Східний	Центральний	Подільський	Поліський	Карпатський	Причорноморський
Паливні (кам'яне вугілля, буре вугілля, нафта, природний газ)								
Металорудні (залізна руда, марганцева руда, хромітові руди, титанові)								
Нерудні (кухонна сіль, калійні солі, фосфорити, самородна сірка)								

Задача 13.3. Заповніть табл. 13.2 (поставте у відповідних колонках знак +).

Таблиця 13.2 – Галузі спеціалізації економічних районів України

Галузь промисловості	Економічні райони							
	Донецький	Придніпровський	Східний	Центральний	Подільський	Поліський	Карпатський	Причорноморський
Машинобудування								
Чорна металургія								
Залізорудна								
Кольорова металургія								
Хімічна								
Лісова								
Паливна: ✓ вугільна ✓ нафтова ✓ газова								
Харчова: ✓ цукрова ✓ рибна								
Текстильна								
Електроенергетика								

Задача 13.4. Знайдіть в табл. 13.3 дев'ять помилок розташування деяких підприємств України.

Таблиця 13.3 – Місця розташування деяких підприємств України

Місто	Підприємство
Запоріжжя	Залізорудний комбінат
Харків	Велосипедний завод
Лисичанськ	Нафтопереробний завод
Дніпро	Автомобільний завод
Львів	Автомобільний завод
Вінниця	Завод з виробництва добрив
Полтава	Завод з виробництва телевізорів
Житомир	Льонокомбінат

Закінчення табл. 13.3

Місто	Підприємство
Київ	Авіаційний завод
Кременчук	Автомобільний завод
Сєверодонецьк	Металургійний завод
Маріуполь	Металургійний завод
Чернігів	Нафтопереробний завод
Луганськ	Тепловозобудівний завод
Одеса	Суднобудівний завод
Харків	Тракторний завод
Миколаїв	Суднобудівний завод
Херсон	Завод з виробництва телевізорів
Черкаси	Завод хімічних волокон
Донецьк	Алюмінієвий завод
Кривий ріг	Металургійний комбінат
Львів	Тракторний завод

Задача 13.5. Промислові запаси вугілля в Україні, які знаходяться в трьох вугільних басейнах, оцінюються в 48,6 млрд т. Обчисліть, на скільки років вистачить країні вугілля при умові, що його видобуток становитиме 100 млн т на рік.

Тема 14. МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ УКРАЇНИ, ЇЇ ІНТЕГРАЦІЯ В ЄВРОПЕЙСЬКІ ТА ІНШІ СВІТОВІ СТРУКТУРИ

Задача 14.1. Використовуючи дані табл. 14.1, проранжируйте країни в порядку зменшення їх площі. Визначте, яке місце у світі займає Україна за територією у відсотках.

Таблиця 14.1 – Площа деяких країн світу

Країна	Площа, тис. км ²	Відсоток від загальної площі Землі, %	Місце
Німеччина	356		
Індія	3288		
Італія	301		
Китай	9561		
Польща	312		
Російська Федерація	17075		
США	9373		
Україна	603,7		
Швеція	450		
Загальна площа Землі	510,073		

Задача 14.2. Розрахувати основні показники результативності і динаміки зовнішньої торгівлі сільськогосподарської продукції Миколаївської області (табл. 14.2).

Таблиця 14.2 – Основні показники результативності і динаміки зовнішньої торгівлі сільськогосподарської продукції Миколаївської області

Показники	Роки				
	2011	2012	2013	2014	2015
Експорт, млн дол США	711,7	539,0	1062,2	1077,6	930,7
Коефіцієнт зростання експорту	–				
Імпорт, млн дол США	22,7	14,1	26,2	35,3	25,1
Коефіцієнт зростання імпорту	–				
Зовнішньоторговельний оборот, млн дол США					
Коефіцієнт зростання ЗТО					
Сальдо зовнішньої торгівлі товарами					
Коефіцієнт покриття імпорту експортом					

Методичні вказівки

Коефіцієнт зростання експорту – відношення експорту базисного року до експорту звітнього року.

Коефіцієнт зростання імпорту – відношення імпорту базисного року до імпорту звітнього року.

Зовнішньоторговельний оборот (ЗТО) – сума експорту та імпорту.

Коефіцієнт зростання ЗТО – відношення ЗТО базисного року до ЗТО звітнього року.

Сальдо зовнішньої торгівлі товарами – різниця між експортом та імпортом.

Коефіцієнт покриття імпорту експортом – відношення імпорту до експорту.

Задача 14.3. За даними табл. 14.3 визначити окремі показники рівня економічної безпеки України, зробити висновки.

Таблиця 14.3 – Розрахунок окремих показників рівня зовнішньоекономічної безпеки України

Показники	Порогове значення показника	Роки		
		2013	2014	2015
Вихідні дані				
Валовий внутрішній продукт, млрд грн	–	1349,2	1459,1	1505,5
Обсяг експорту, млрд грн	–	134,2	100,3	92,7
Обсяг імпорту, млрд грн	–	130,1	98,5	92,5
Розрахункові дані				
Коефіцієнт покриття імпорту експортом, разів	не менше 1			
Відношення обсягу експорту до ВВП, %	не більше 50			
Відношення обсягу імпорту до ВВП, %	не більше 50			

Завдання 14

Задача 14.4. Дайте характеристику позитивних та негативних сторін економіко-політичного положення України у світі та заповніть табл. 14.4.

Таблиця 14.4 – Позитивні та негативні сторони економіко-політичного положення України в світі

Позитивні сторони	Негативні сторони

Задача 14.5. За даними табл. 14.5 розрахувати географічну структуру експорту.

Таблиця 14.5 – Географічна структура експорту, млн дол США

Країни	2012 р.		2013 р.		2014 р.		2015 р.	
	млн дол	%	млн дол	%	млн дол	%	млн дол	%
Країни СНД	12351,1		18087		23166,3		13472,9	
Інші країни світу	26016,9		31209,1		43801,0		26222,8	
Європа	12625,5		14773,8		19732,8		10264,5	
Країни ЄС	12087,9		13916,4		18129,5		9499,3	
Азія	8446,2		10881,6		15887,0		12131,7	
Африка	2373,7		2792		3902,4		2627,8	
Америка	2550,9		2686,3		4144,0		1124,2	
Австралія та Океанія	17,9		15,7		64,0		21,6	
Інші	2,7		59,7		70,8		53,0	
Всього		100		100		100		100

Задача 14.6. За даними табл. 14.6 розрахувати географічну структуру імпорту.

Таблиця 14.6 – Географічна структура імпорту, млн дол США

Країни	2012 р.		2013 р.		2014 р.		2015 р.	
	млн дол	%	млн дол	%	млн дол	%	млн дол	%
Країни СНД	20112,3		25469,3		33377,8		19692,6	
Інші країни світу	24926,3		35148,7		52157,5		25740,5	
Європа	16804,2		23048,9		30477,0		16233,8	
Країни ЄС	16194,6		22218,7		28868,4		15392,7	
Азія	6143,7		9042,2		15497,7		6538,6	
Африка	413,0		673,1		1559,1		617,6	
Америка	1465,3		2255,4		4190,6		2197,9	
Австралія та Океанія	99,5		128,4		431,7		149,4	
Інші	0,6		0,7		1,4		3,2	
Всього		100		100		100		100

Задача 14.7. Наведіть приклад країни, з якою Україна підтримує постійні економічні зв'язки і має значні обсяги ввезення і вивезення товарів. Вкажіть найважливіші види цих товарів. Обґрунтуйте наявність тісних економічних зв'язків із даною країною.

Задача 14.8. Дайте оцінку соціально-економічному і геополітичному положенню однієї з країн, яка межує з Україною (за вибором).

Тема 15. ФАКТОРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ

Задача 15.1. За даними табл. 15.1 складіть міжрегіональний баланс умовних регіонів та охарактеризуйте особливості співвідношення рівня виробленого національного доходу одним зайнятим та рівня спожитого національного доходу з розрахунку на душу населення.

Таблиця 15.1 – Вихідні дані для складання міжрегіонального балансу

Умовний регіон	Вироблений національний дохід, тис. грн	Спожитий національний дохід, тис. грн	Чисельність населення регіону, тис. осіб	Кількість зайнятих в регіоні, тис. осіб
1	71250	71115	4560	2873
2	110809	110761	6281	3706
3	103011	102084	5128	3436
4	42974	41562	4015	2369
5	79204	77189	4978	3186
6	79414	77986	5054	2729
7	58225	56286	4148	2406
8	46260	44991	3920	2313
9	60646	57082	3452	2382
10	71448	68770	3726	2571
Країна в цілому	723241	707826	45262	27971

Таблиця 15.2 – Розрахунок показників для складання міжрегіонального балансу

Умовний регіон	Вироблений національний дохід на одного зайнятого, грн	Спожитий національний дохід на душу населення, грн
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		
Країна в цілому		

Таблиця 15.3 – Міжрегіональний баланс

Умовний регіон	Вироблений національний дохід на одного зайнятого по відношенню до загальнодержавного рівня	Спожитий національний дохід на душу населення порівняно з загальнодержавним рівнем
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		
Країна в цілому		

Задача 15.2. Розрахувати індикатор достатності споживання продуктів харчування на одну особу за рік, зробити висновки.

Таблиця 15.4 – Споживання продуктів харчування в Україні (на одну особу за рік, кг)

Харчові продукти	Раціональні норми споживання	Фактичне споживання				Індикатор достатності споживання, %			
		1990	2000	2010	2015	1990	2000	2010	2015
М'ясо і м'ясні продукти	80,0	68,2	32,8	52,0	56,1				
Молоко та молочні продукти	380,0	373,2	199,1	206,4	220,9				
Яйця, шт.	290,0	272	166	290	309				
Хлібні продукти	101,0	141,0	124,9	111,3	108,4				
Картопля	124,0	131,0	135,4	128,9	135,4				
Овочі та баштанові культури	161,0	102,5	101,7	143,5	163,0				
Плоди, ягоди і виноград	90,0	47,4	29,3	48,0	56,3				
Риба та рибні продукти	20,0	17,5	8,4	14,5	14,6				
Цукор	38,0	50,0	36,8	37,1	37,1				
Олія	13,0	11,6	9,4	14,8	13,3				

Завдання 15

Задача 15.3. За даними табл. 15.5 визначити окремі показники рівня продовольчої безпеки України, зробити висновки.

Таблиця 15.5 – Розрахунок окремих показників рівня продовольчої безпеки України

Показники	Порогове значення показника	Роки		Відхилення у 2014 р. від порогового значення (+, -)	Відхилення у 2015 р. від порогового значення (+, -)
		2014	2015		
Споживання м'яса та м'ясопродуктів (за рік / особа), кг	не менше 80	54	56		
Споживання молока та молочних продуктів (за рік / особа), кг	не менше 380	215	221		
Споживання яєць, (за рік / особа), шт	не менше 290	307	309		
Споживання риби та рибопродуктів (за рік / особа), кг	не менше 20	13,6	14,6		
Споживання олії та інших рослинних жирів (за рік / особа), кг	не менше 13	13,0	13,3		
Споживання овочів та баштанних (за рік / особа), кг	не менше 161	163	163		
Споживання фруктів, ягід, горіхів та винограду, (за рік / особа), кг	не менше 90	53	56		
Споживання картоплі, (за рік / особа), кг	не менше 124	140	135		
Споживання хлібних продуктів (хліб, макаронні вироби у перерахунку на борошно, борошно, крупи, бобові), (за рік / особа), кг	не менше 101	109	108		

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ

1. Охарактеризуйте поняття «регіон» та виділіть регіони України.
2. Визначте предмет «Регіональної економіки» та міжпредметні зв'язки з іншими дисциплінами.
3. У чому полягають основні принципи регіональних досліджень?
4. Охарактеризуйте методи досліджень соціально-економічних проблем на регіональному рівні.
5. Визначте основні завдання курсу «Регіональна економіка».
6. Дайте визначення основних понять: «закон», «закономірність».
7. Що таке інтеграція та які є сучасні інтеграційні процеси?
8. Розкрийте сутність закономірностей розміщення продуктивних сил.
9. У чому полягають головні принципи розміщення продуктивних сил?
10. Яка роль економічних і соціальних факторів у розміщенні продуктивних сил?
11. Яка впливає науково-технічний прогрес на розвиток і розміщення продуктивних сил?
12. Охарактеризуйте основні напрями формування та вдосконалення територіальної організації виробництва.
13. Визначте сутність поняття «економічного районування» та районоутворюючі фактори.
14. Назвіть основні принципи економічного районування.
15. Охарактеризуйте основні типи економічних районів.
16. Які економічні райони виділяють в межах України?
17. Виділіть головні проблеми регіонів.
18. Дайте визначення територіального поділу праці.
19. Розкрийте сутність територіального поділу праці як об'єктивної основи економічного районування.
20. Що таке спеціалізація економічних районів та які існують методики її оцінки?

21. Наведіть види спеціалізації та розкрийте їх значення в територіальній організації виробництва.
22. Які є показники та критерії оцінки спеціалізації економічних районів?
23. Дайте визначення сутності державної регіональної політики.
24. Що є об'єктами та суб'єктами державної регіональної економічної політики?
25. Назвіть основні цілі державної регіональної економічної політики.
26. У чому полягають найважливіші завдання державної регіональної економічної політики?
27. Яке наукове обґрунтування регіонального розміщення продуктивних сил?
28. У чому сутність механізму реалізації державної регіональної економічної політики?
29. Яка організаційно-правова база реалізації регіональної економічної політик?
30. Назвіть основні важелі реалізації регіональної економічної політики.
31. Що таке ключові елементи механізму реалізації регіональної економічної політики?
32. Дайте визначення і характеристику спеціальної (вільної) економічної зони.
33. Що таке міжрегіональне співробітництво?
34. Розкрийте основні принципи управління державною регіональною економікою.
35. Що таке народногосподарський комплекс та які його основні риси?
36. Які повинні бути пропорції структури виробництв?
37. Що таке галузева регіональна структура та які її особливості?
38. Визначте поняття «реструктуризація економіки» та охарактеризуйте основні її види.

39. Що називають реконструкцією та укрупненням підприємств?
40. Визначте природно-ресурсний потенціал.
41. Які структурні особливості природно-ресурсного потенціалу?
42. Яка є кількісна і якісна оцінка природних ресурсів і природних умов?
43. Охарактеризуйте природно-ресурсний потенціал економічних районів.
44. Що таке ресурсозбереження, вторинні ресурси та у чому полягає їх значення в розвитку економіки?
45. Що називають чисельністю та територіальним розміщенням населення?
46. У чому суть відтворення населення та які його регіональні особливості?
47. Розкрийте особливості формування та розселення населення.
48. Дайте визначення економічного простору.
49. У чому полягають регіональні особливості галузевої структури економіки?
50. Що таке сутність і структура міжгалузевих комплексів?
51. Які є інтеграційні процеси в економіці та яка їх роль у регіональній політиці?
52. Для чого необхідна структурна трансформація економіки в розвитку народного господарства?
53. Що називають регіональною економікою? Розкрийте її методологічні основи.
54. У чому полягають основні передумови регіонального економічного розвитку?
55. Дайте визначення єдиного господарського комплексу.
56. Розкрийте сутність понять: єдиний господарський комплекс і економіка регіону.
57. Що таке диференціація економічних регіонів?
58. У чому суть територіальної диференціації розміщення продуктивних сил?

59. Визначте основні проблеми і напрями соціально-економічного розвитку регіонів.

60. Охарактеризуйте економіку Донецького регіону.

61. Охарактеризуйте економіку Придніпровського регіону.

62. Охарактеризуйте економіку Східного регіону.

63. Охарактеризуйте економіку Центрального регіону.

64. Охарактеризуйте економіку Поліського регіону

65. Охарактеризуйте економіку Подільського регіону.

66. Охарактеризуйте економіку Карпатського регіону.

67. Охарактеризуйте економіку Причорноморського регіону.

68. Що таке міжнародний поділ праці, та які форми міграції капіталу

Ви знаєте?

69. Охарактеризуйте основні форми зовнішньоекономічної діяльності.

70. Назвіть основні види зон спільного підприємництва.

71. Охарактеризуйте міжнародні економічні зв'язки.

72. Які перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності України?

73. Визначте та охарактеризуйте основні принципи розміщення продуктивних сил.

74. Визначте основні фактори, що впливають на економічно ефективно розміщення продуктивних сил.

75. Яка роль транспортного фактору в розміщенні продуктивних сил?

76. Як впливають природно-економічні фактори на розміщенні продуктивних сил?

77. Назвіть основні економічні принципи природокористування.

78. Розкрийте еколого-економічні засади раціонального природокористування.

79. Що таке вторинні ресурси та ресурсозберігаючі технології?

80. У чому полягає комплексна переробка сировини?

81. Що таке вторинні енергоресурси та які методи їх використання?
82. У чому полягає раціональне використання природних ресурсів?
83. Якими є перспективні напрями раціонального природокористування?
84. Які є види забруднення навколишнього природного середовища?
85. Дайте визначення забруднення навколишнього природного середовища.
86. Які є види відходів, що впливають на забруднення природного середовища?
87. Які найпоширеніші забрудники атмосферного повітря Ви знаєте і якої шкоди вони завдають здоров'ю людини?
88. В чому полягає сутність екологічного моніторингу?
89. Які джерела радіаційного забруднення Ви знаєте?
90. Які є види правопорушень з питань охорони навколишнього природного середовища?
91. Які законодавчі акти регулюють охорону і раціональне використання природних ресурсів?
92. Назвіть основні служби, які регулюють і здійснюють моніторинг за охороною навколишнього природного середовища.
93. У чому полягає економічний механізм управління природоохоронною діяльністю?
94. Які основні функції регіонального управління екологічною безпекою навколишнього природного середовища?
95. У чому полягає міжнародне співробітництво у галузі охорони навколишнього природного середовища?
96. Які є методи економічного управління по охороні навколишнього природного середовища?
97. У чому полягають особливості оцінки впливу на навколишнє середовище (ОВНС)?
98. Назвіть основні принципи системи екологічної оцінки.
99. Хто є учасниками екологічної оцінки суб'єктів господарювання?

100. Як впливає ресурсозбереження на підвищення ефективності виробництва?

101. Основні завдання Державної програми охорони навколишнього природного середовища.

102. Охарактеризуйте стратегічні напрями розвитку галузей народного господарства і забезпечення охорони ресурсного потенціалу.

103. Якими є основні заходи щодо утилізації та переробки відходів?

104. Назвіть основні показники екологічної оцінки ефективності заходів з охорони навколишнього природного середовища.

105. Визначте основні завдання збалансованого використання та відновлення природних ресурсів: земельних, водних, атмосферного повітря, корисних копалин, флори і фауни тощо.

106. Розкрийте сутність методів регулювання охорони навколишнього природного середовища у зарубіжних країнах та принципи, покладені в їх основу.

107. У чому полягають відмінності у використанні економічних методів регулювання охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів у високорозвинених країнах і країнах, що мають низький рівень соціально-економічного розвитку?

108. Наведіть приклади позитивного досвіду зарубіжних країн у галузі охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів.

109. Чим зумовлюється необхідність міжнародного співробітництва щодо регулювання охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів? Проаналізуйте основні тенденції, що викликають цю необхідність.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Савченко В. Ф. Регіональна економіка : навч. посіб. / В. Ф. Савченко. – Київ : Кондор, 2012. – 339 с.
2. Ковтун О. І. Регіональна економіка : навч. посіб. / О. І. Ковтун. – Львів : «Новий Світ 2000», 2012. – 162 с.
3. Шахраюк-Онофрей С. І. Регіональна економіка. Навч. посіб. / С. І. Шахраюк-Онофрей, А. В. Круць. – Чернівці, 2008. – 140 с.
4. Олійник Т. Г. Регіональна економіка : курс лекцій / Т. Г. Олійник, І. О. Мельник, О. А. Горобченко. – Миколаїв : МНАУ, 2017. – 119 с.
5. Методичні вказівки до практичних занять і самостійної роботи з курсу «Регіональна економіка» : для студентів напрямів підготовки : 6.030508 «Фінанси і кредит», 6.030510 «Товарознавство і торговельне підприємництво» / уклад. Ульянченко Н. В. – Харків : НТУ «ХП», 2014. – 64 с.
6. Практичні завдання та методичні рекомендації до їх виконання з навчальної дисципліни «Регіональна економіка» : для студентів напряму підготовки 6.030508 «Фінанси і кредит» усіх форм навчання / уклад. Грузд М. В. – Харків : ХНЕУ, 2013. – 48 с.
7. Білоцерківський О. Б. Сучасний стан і тенденції розвитку торговельної галузі України / О. Б. Білоцерківський // Держава та регіони. Сер. : Економіка та підприємництво. – 2020. – № 3 (114), ч. 2. – С. 123–128.
8. Білоцерківський О. Б. Дослідження сучасного стану та програмного забезпечення торговельної галузі України / О. Б. Білоцерківський // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. – 2019. – Вип. 36. – С. 120–123.
9. Васильченко В. С. Земельні ресурси України та проблеми їх раціонального використання / В. С. Васильченко, О. Б. Білоцерківський // Інформаційні технології : наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я : тези доп. XXVIII Міжнар. наук.-практ. конф. МісгоСАД-2020, 28–30 травня 2020 р. – Харків : НТУ «ХП», 2020. – С. 53.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Тема 1. Сучасний стан розвитку економіки регіонів України...	4
Тема 2. Розрахунок показників ефективності використання продуктивних сил.....	8
Тема 3. Вплив природно-ресурсного потенціалу на економічне районування України.....	11
Тема 4. Розрахунок індексу спеціалізації та коефіцієнта між-районної (міжобласної) товарності.....	19
Тема 5. Розрахунок показників аналізу господарського комплексу. Обґрунтування місця будівництва підприємства.....	22
Тема 6. Розрахунок критичного радіуса району вирощування та раціонального радіуса перевезення.....	26
Тема 7. Господарський комплекс України, його структура і трансформація в ринкових умовах.....	28
Тема 8. Природно-ресурсний потенціал економіки України.....	33
Тема 9. Населення і трудовий потенціал України.....	38
Тема 10. Розрахунок показників людського потенціалу, ринку праці, збалансованості робочих місць і робочої сили.....	45
Тема 11. Міжгалузеві господарські комплекси, регіональні особливості їх розвитку та розміщення.....	51
Тема 12. Розрахунок ресурсозабезпеченості, структурного ефекту регіону та показників рівня життя населення.....	55
Тема 13. Економіка регіонів України, стан та перспективи її розвитку.....	62
Тема 14. Міжнародні економічні зв'язки України, її інтеграція в європейські та інші світові структури.....	65
Тема 15. Фактори сталого розвитку продуктивних сил.....	69
Контрольні запитання.....	72
Список літератури.....	78

Навчальне видання

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання практичних занять з дисципліни
«Регіональна економіка»
для студентів спеціальності
076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
першого (бакалаврського) рівня усіх форм навчання

Укладачі: БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ Олександр Борисович
ШАПРАН Олена Євгенівна

Відповідальний за випуск проф. Шапран Є. М.
Роботу до видання рекомендувала проф. Райко Д. В.

В авторській редакції

План 2021 р., поз. 185
Підп. до друку 16.09.21 р.
Гарнітура Times New Roman. Обсяг 3,64

Видавничий центр НТУ «ХП».
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5478 від 21.08.2017 р.
вул. Кирпичова, 2, м. Харків-2, 61002
